

«Mer ungdomsgudstjeneste i gudstjenesten, hvis man ser det andre veien.»

Hvordan kan trosopplæringen gjøre ungdom kjent med gudstjenestens språk og praksiser? Og hvordan kan trosopplæringen skape engasjement for gudstjenesten slik at den kan oppleves som relevant for unge?

Fredrik Røste

Veileder

Førsteamanuensis og Tone Stangeland Kaufman

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2017, Høst
AVH5040, Masteroppgave i kirkelig undervisning (30 ECTS)

Master i kirkelig undervisning

Antall ord: 23 285

Forord

Hverdagen vår er full av faste praksiser og vaner. Alt fra hva og hvordan vi spiser frokost til TV-programmene vi ser på. Mennesker liker forutsigbarhet og at ting er som vi kjenner det. Gullrekka på NRK er et godt eksempel på dette, det er programmer som stort sett har vært helt identiske hver uke i mange år. Det er på en måte en slags liturgi i programmene som mennesker setter pris på fordi det er trygt og gjenkjennelig. Sånn tror jeg det kan være i kirken også, at liturgien gjør gudstjenesten trygg og gjenkjennelig, hvis man først kjenner den.

I boken *liturgy of the ordinary* (2016) skriver Tish Harrison Warren hvordan vanene og rutinene i livene våre former oss også som tilbedende mennesker. Hun sammenligner liturgi med gode vaner. En utfordring med vaner er at det krever mye å legge til nye vaner. Sånn er det med liturgien også, at det krever noe av oss for å få gudstjenestens liturgi og praksiser som en vane. En av informantene i denne avhandlingen sa om salmesang at «*gamle folk sier jo at de måtte lære det på skolen og de kan alt, men hvis jeg skal kunne de salmene så er det bare fordi jeg har sunget dem i kirken. Og så ofte er ikke jeg i kirken på gudstjeneste at jeg har lært meg dem.*» Denne informanten er allikevel en aktiv deltaker i trosopplæringen. Mitt argument er derfor at barn og unge må møte gudstjenestens liturgi og praksiser i trosopplæringen, slik at de lærer seg liturgien og får den som en vane. Vaner som kan være med hele dagen, hele livet.

Barn og unge må møte liturgien fra tidlig alder, ikke bare på gudstjeneste, men også i trosopplæringstiltak som ikke inngår i en gudstjeneste og som praksiser i hjemmet, så liturgiens språk og praksiser blir noe kjent og «ordinary».

Takk til Tone Stangeland Kaufman for god veiledning og for at du har hjulpet meg med å gå dypere inn i materialet. Presten og ungdommene i gudstjenestegruppen som lot meg jobbe sammen med dem og gjøre endringer i ungdomsgudstjenesten. Informantene mine som gadd å stå opp tidlig på søndag og tilbringe flere timer sammen med meg i kirken. Marte Narum Karsrud, Fredrik Midttømme og Einar Weider for gjennomlesning av oppgaven og gode tilbakemeldinger. Og sist, men ikke minst, konen min Linnea for å ha lyttet til mange, lange, begeistrede refleksjoner om hvordan materialet henger sammen med teorien.

Sammendrag

I denne avhandlingen har jeg med utgangspunkt i at jeg som fremtidig trosopplærer skal jobbe med barn og unge i en kirke som ser på gudstjenesten som sin hovedsamling. Derfor har jeg et ønske om å utforske hvordan jeg i min fremtidige jobb kan legge til rette for at barn og unge opplever det som naturlig å tre inn i gudstjenestefellesskapet når de vokser ut av trosopplæringen.

Min hovedproblemstilling er; **Hvordan kan trosopplæringen gjøre ungdom kjent med gudstjenestens språk og praksiser? Og hvordan kan trosopplæringen skape engasjement for gudstjenesten slik at den kan oppleves som relevant for unge?**

Dette har jeg gjennom å studere et konkret ungdomsarbeid prøvd å finne svar på, og argumentert for at trosopplæringen har et ansvar for å gjøre barn og unge kjent med gudstjenestens praksiser. Dette for at praksisene i høymessen skal bli kjent, slik at barn og unge kan oppleve at de kan delta i høymessens praksiser.

Som teoretisk grunnlag har jeg benyttet meg av situert teori om læring og praksisfellesskap, hvor læring forstås som deltakelse i en sosial praksis. Jeg har også redegjort for hva som kjennetegner ungdom og ungdomsarbeid, og hva som kjennetegner menighet og gudstjeneste. Dette har vært grunnlaget for hvilke briller jeg har observert og tolket funnene i studien min med.

Jeg har benyttet meg av kvalitative metoder som egner seg godt for å få en dypere forståelse for hvorfor ting er som de er, og hvorfor mennesker handler og tenker som de gjør. Dette har jeg gjort ved å bruke en forskningsmetode som aksjonsforskning, hvor jeg som forsker har vært med på å prege en kultur. Jeg har også benyttet meg av metoder som observasjon og intervju for å etablere data.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	3
Innholdsfortegnelse	4
1. Innledning	6
1.1 Tematikk	6
1.1.1 Innføring	6
1.1.2 Hvorfor er prosjektet viktig	7
1.1.3 Personlig interesse	7
1.2 Forskningsoversikt	8
1.3 Analyseenhet og problemstilling	10
1.3.1 Forskningsobjekt	10
1.3.2 Problemstilling og primære forskningsspørsmål	10
1.3.3 Presisering av sentrale begreper	10
1.4 Oppgavens forskningsdesign	11
1.4.1 Sammenheng mellom problemstilling, materiale, teori og metode	12
1.5 Oppgavens oppbygning og struktur	13
2. Teori	14
2.1 Læring	14
2.1.1 Situert læring og praksisfellesskap	14
2.1.2 Religiøs læring i lys av teori om situert læring	18
2.1.3 Kritikk til Situert teori og praksisfellesskap	19
2.2 Ungdom og ungdomsarbeid	20
2.3 Menighet og Gudstjeneste	21
2.4 Hvordan teorien skal brukes i oppgaven	23
3. Metode	25
3.1 Studien	25
3.1.1 Forskningsparadigme	25
3.1.2 Forskningsstrategi	26
3.2 Utvalg	26
3.3 Metoder for etablering av materiale	28
3.3.1 Observasjon	28
3.3.2 Kvalitative intervju	29
3.4 Metoder for analyse av materialet	29
3.5 Studiens kvalitet	31
3.5.1 Reliabilitet/Pålitelighet	31
3.5.2 Validitet/Troverdighet	31

3.5.3 Generalisering/Overførbarhet	31
4. Analyse og tolkning	32
4.1 Presentasjon av ungdomsarbeidet	32
4.2 Gudstjenestegruppens observasjoner	33
4.2.1 Skatten gjemt i åkeren	33
4.2.2 Relasjonelt fellesskap	35
4.2.3 Hellige øyeblikk	36
4.2.4 Overføringsverdi	38
4.3 Intervjuene	39
4.3.1 Presentasjon av informantene	39
4.3.2 Forhold til høymessen	41
4.3.3 Innholdsmettet	43
4.3.4 Salmesang	46
4.3.5 Deltakelse	48
4.3.6 Nattverd	50
4.3.7 Forhold mellom fellesskapene	52
4.4 Oppsummering	55
5. Drøfting	56
5.1 Samtale mellom analyse og teori	56
5.1.1 Situert læring og praksisfellesskap	56
5.1.2 Ungdom og ungdomsarbeid	59
5.1.3 Menighet og gudstjeneste	61
5.2 Drøfting på tvers av materialet	62
5.2.1 Hvor fortrolige er ungdom med gudstjenestens liturgi?	62
5.2.2 Hvordan opplever ungdom seg selv som deltakere i høymessen?	62
5.2.3 Hva kan bidra til at ungdom blir engasjert og opplever høymessen som relevant for dem?	63
6. Konklusjon	65
Litteratur	66
Vedlegg	68

1. Innledning

1.1 Tematikk

1.1.1 Innføring

I plan for trosopplæring i den norske kirke “Gud gir vi deler” står det under overskriften Gudstjeneste at «*Gudstjenesten er menighetens hovedsamling og er i tillegg til et trosfellesskap også et læringsfellesskap. Vi lærer gjennom ulike uttrykksformer som tekster, liturgi, bønner, salmer, kunst og symbolhandlinger. Kirkerommet er et annerledes rom som åpner for læring som binder sammen kunnskap, praksis og fellesskap. Gudstjenesten har dermed en sentral plass i menighetens trosopplæring*» (Kirkerådet 2010 s. 29).

Som fremtidig trosopplærer vil jeg ta tak i hvordan gudstjenesten kan ha «*en sentral plass i menighetens trosopplæring*» og hvordan barn og unge får ta del i gudstjenesten samt hvordan de opplever gudstjenesten som deres fellesskap og som læringsfellesskap.

Bakgrunnen for denne oppgaven er et seminar Tone Stangeland Kaufman og Hallvard Olavson Mosdøl hadde på trosopplæringskonferansen i 2015. Seminaret hadde tittel “*Forkynnelse for små og store*”. Der presenterte de noen tidlige funn fra forskning som de holdt på med. Det de hadde erfart baserte seg på observasjon og intervjuer med prester, barn, foreldre og kjernemenighet med tanke på hva de tenkte om forkynnelse på en gudstjeneste som inngår i et trosopplæringstiltak. En ting som fanget min interesse i dette foredraget og som ikke nødvendigvis var det de egentlig snakket om, var at det flere ganger i seminaret kom frem at i gudstjenester som inngår i trosopplæringstiltak ofte kan ha en tendens til å kutte ned på gudstjenestens innhold for å få plass til barna.

Dette fikk meg til å tenke på hvordan barn og unge noen gang skal kunne bli kjent med gudstjenesten, om de aldri deltar på en vanlig gudstjeneste. Jeg vil derfor se om det er mulig å tenke motsatt av dette: hvordan kan man ta med gudstjenestens praksiser, språk og liturgi inn i barne og ungdomsaktiviteter så gudstjenesten blir kjent og oppleves som relevant for barn og unge. Kan trosopplæringen brygge bro til gudstjenesten ved å bevisst jobbe med å gjøre barn og unge kjent med gudstjenesten, også utenom søndagsgudstjenesten?

Dette er bakgrunnen for min interesse for dette tema, men det sprenger rammene for hva denne oppgaven kan inneholde. Jeg vil derfor i denne oppgaven konsentrere meg om ungdom fra 15-18 år

og se hvordan man kan jobbe med denne aldersgruppen for å skape engasjement for gudstjenesten. Er det mulig å jobbe med ungdom så de opplever gudstjenesten som noe som er for dem, eller er det en tapt sak å ønske å skape engasjement for gudstjenesten hos ungdom? Utgangspunktet for det ønsket vil jeg begrunne med at det i plan for trosopplæring i den norske kirke «Gud gir vi deler» står at *“Gudstjenesten er menighetens hovedsamling og en sentral arena i trosopplæringen» (Den norske kirke 2010 s. 34)*. Når gudstjenesten er menighetens hovedsamling må også barn og unge innlemmes i dette fellesskapet på en måte som gjør at de faktisk opplever det som meningsfylt.

I min studie har jeg observert en ungdomsgudstjeneste og har sammen med en gruppe ungdommer drøftet høymessens liturgi. For å se om det er mulig å skape engasjement for høymessens språk og praksiser i ungdomsgudstjenesten, som også smitter over til høymessens fellesskap.

1.1.2 Hvorfor er prosjektet viktig

I norsk sammenheng har det de siste årene blitt gjort en rekke studier om forholdet mellom trosopplæringstiltak og gudstjenesten, med fokus på læring. Mitt prosjekt i denne avhandlinger er viktig fordi det konsentrerer seg om den eldste aldersgruppen i trosopplæringen som ofte er omtalt som en vanskelig gruppe å nå. Mitt prosjekt er også annerledes ved at studien har med trekk fra aksjonsforskning. Det er altså ikke bare en beskrivelse av tiltak som allerede finnes, og en tolkning og redegjørelse av hva som fungerer og ikke. Studien baserer seg på erfaringer som er gjort gjennom det å ta del i studien og være med å prege kulturen og miljøet studien har blitt gjort i. Dette skiller denne studien fra annen forskning som finnes på feltet.

Det jeg vil bidra med er altså å sette lys på en aldersgruppe som det finnes lite forskning på. Jeg vil også bidra med et annet utgangspunkt enn mye annen forskning på feltet, ved at jeg i studien er med og preger innsamlingen av data ved at jeg, sammen med en gruppe ungdommer jobber med ungdomsgudstjenestens utfordring. Og gjennom dette er vi aktive med tanke på å prege kulturen i miljøet hvor studien er gjort.

1.1.3 Personlig interesse

Min bakgrunn eller interesse for å skrive denne oppgaven kommer av at jeg har jobbet med og vært aktiv i kristent ungdomsarbeid i over 10 år, og er engasjert i hvordan ungdom opplever gudstjenesten. I jobbsammenheng har jeg vært en pådriver for både å få gudstjenestens praksiser,

ritualer og språk inn i trosopplæring, men jeg har også vært engasjert i å gi ungdom erfaringer med gudstjenesten som bygger bro inn mot gudstjenestefellesskapet på søndager. Disse personlige interessene anser jeg som en viktig bakgrunnsopplysning for oppgaven, fordi jeg ikke vil legge skjul på at utgangspunktet mitt ikke er nøytralt. Jeg vet allikevel at jeg har blitt overrasket over funnene i studien og har gjennom studieperioden vært bevisst på at jeg ikke møter materialet med fersk blikk. Dette kan i noen tilfeller ha stått i veien for å se funnene med et mer nøytralt blikk, men jeg mener også at det har styrket min evne analysere materialet.

Jeg vil også si at menigheten som har vært med på studien også er menigheten jeg jobber i som ungdomsarbeider. Jeg går derfor inn i dette som en person som er på innsiden av miljøet jeg forsker i, men som allikevel skal prøve å se på studien som har blitt gjort også fra et utsideperspektiv. Jeg har gjennom prosessen prøvd å jobbe bevisst med å stille meg selv spørsmål om hvem som snakker, er det meg som ansatt eller er det meg som student. Det å kjenne kulturen jeg har forsket i har brakt med seg noen fordeler ved at jeg ikke har trengt å bruke tid på å bli kjent med miljøet, men har kunnet spisse fokuset på studien fra starten.

1.2 Forskningsoversikt

Min forskningsinteresse omfatter både hvordan ungdom opplever høymessen som en samling for dem, og hvordan man i trosopplæringen kan lage innhold som gjør unge kjent med høymessen språk og praksiser. Siden det de siste tjue årene har vært to store reformer parallelt i den norske kirke, har det de siste årene blitt gjort mye forskning på hvordan disse reformene har fungert og blitt mottatt. Det er derfor naturlig å tydeliggjøre hva som er mitt bidrag og hvor min studie plasserer seg i feltet. Jeg vil i det følgende nevne relevant forskning som har blitt gjort på feltet, før jeg til slutt sier noe om hvordan min studie forholder seg til disse.

På trosopplæringsfeltet har forsøksperioden i trosopplæringsreformen blitt evaluert og funnene er presentert i boken Kunnskap, opplevelse og tilhørighet (Hauglin, O., Lorentzen, H. & Mogstad, S. D. 2008). Forskningen er en kvalitativ studie av forsøksfasen i trosopplæringsreformen. Evalueringen rundt pedagogikken i reformen viser at det er stort fokus på praksiser, sosialt fellesskap og at en gudstjeneste inngår i mange av de tidsavgrensede tiltakene, hvor deltakerne bidrar med oppgaver i gudstjenesten. Pedagogikken som trekkes frem i evalueringen er pedagogiske metoder som handler om læring gjennom praksis noe også denne oppgaven bygger på.

Forskningsprosjektet FoSS Forkynnelse for små og store er et forskningsprosjekt gjort av en forskningsgruppe på MF ledet av Tone Stangeland Kaufman som fortsatt ikke har publisert funnene fra forskningen. Forskningen er gjort i gudstjenester som inngår i trosopplæringstiltak og har hatt fokus forkynnelse, med tanke på hvordan dagens tekst er formidlet. Interessen har vært hva som skjer i møtet mellom prekenen, predikanten og tilhørerne i alle aldre og med ulik bakgrunn. En bok som er basert på prosjektet er nå i slutfasen. (mf.no)

Boken *Gudstjeneste à la carte (2015)* er en empirisk undersøkelse av menigheter over hele landet som konsentrerer seg om hvordan implementeringen av gudstjenestereformen har gått. Boken reflekterer over hvordan reformen har endret gudstjenesten fra å henvende seg til det kognitive mennesket til å henvende seg til mennesket med kropp og sjel. Den nyeste forskningen på gudstjenester er boken *Gudstjenester med konfirmanter (2017)* som ser på gudstjenester i tre forskjellige menigheter hvor konfirmanter har oppgaver i gudstjenestene. De ser på hvordan gudstjenestene er utformet, hvordan konfirmantene blir instruert og hvordan det preger konfirmantenes opplevelse av gudstjenesten de deltar i.

Den forskningen som ligger nærmest min studie med tanke på utforming og fokus, er forskningen som er presentert i *Gudstjeneste på ny (2014)* og spesielt kapitlet skrevet av Elisabeth Tveito Johnsen. Johnsen presenterer forskning hvor hun har gjort en kvalitativ studie av to menigheters trosopplæringstiltak, som begge har kortvarige tiltak som ble avsluttet med en gudstjeneste hvor barna fra tiltakene deltok. Johnsen har sett på disse tiltakene med interesse for læring i gudstjenesten med situert læring som teoretisk perspektiv.

Dette er altså relevant nyere forskning som finnes på feltet jeg jobber i, men det som skiller seg ut ved min studie er at de forskerne som har forsket på gudstjeneste først og fremst har hatt fokus på høymessen og hvordan dens utforming formidler til barn og unge. De har drøftet forskjellige type stiler prestene har, hvordan høymessen er satt sammen og drøftet hva dette har hatt å si for informantenes opplevelse. Dette av den grunn at de er prester og at de derfor har konsentrert seg om endring i deres eget fagfelt. Som fremtidig trosopplærer vil jeg ha fokus på hvordan man i trosopplæringstiltak kan være med å skape rom for opplevelser av gudstjenestens språk og praksiser, og drøfte hvordan det kan prege deres opplevelse av høymessen. Det vil altså si at jeg

gjennom min studie skal være med å prege hvordan utformingen av ungdomsgudstjenesten er og gjennom det se om endring av ungdomsgudstjenestens utforming preger informantenes forhold til høymessen. Ungdomsgudstjenesten er altså arena for aksjonsforskningen og høymessen er referanseramme. Derfor vil jeg ikke gå inn på hvordan de to høymessene informantene deltok på var utformet og hvilken stil presten hadde, da det ikke er mitt fagfelt.

1.3 Analyseenhet og problemstilling

1.3.1 Forskningsobjekt

I denne avhandlingen har jeg jobbet med ungdomsgudstjeneste som forskningsobjekt. Forskingen med ungdomsgudstjenesten kommer til å ha fokus på å bygge bro til høymessen og om det kan gjøres på en måte hvor «...*ungdom involveres i planlegging og gjennomføring*» (*Den norske kirke 2010 s. 22*) på en måte som fortsatt engasjerer deltakerne i ungdomsgudstjenesten. Feltet jeg har undersøkt vil derfor være spisset mot ungdomsgudstjeneste, ungdoms forhold til høymessen og hvordan deltakelse på ungdomsgudstjenesten preger informantenes forhold til høymessen. Derfor vil studien legge opp til et tverrfaglig samarbeid mellom ungdomsmedarbeidere, meg som student på kirkelig undervisning og presten i den aktuelle menigheten som fagperson og resurs på høymessen.

1.3.2 Problemstilling og primære forskningsspørsmål

Avhandlingen har en hovedproblemstilling og tre underspørsmål:

**Hvordan kan trosopplæringen gjøre ungdom kjent med gudstjenestens språk og praksiser?
Og hvordan kan trosopplæringen skape engasjement for gudstjenesten slik at den kan oppleves som relevant for unge?**

1. Hvor fortrolige er ungdom med gudstjenestens liturgi?
2. Hvordan opplever ungdom seg selv som deltakere i høymessen?
3. Hva kan bidra til at ungdom blir engasjert og opplever høymessen som relevant for dem?

1.3.3 Presisering av sentrale begreper

Gudstjenestegruppen

Gudstjenestegruppen er alle som er involvert i planleggingen av ungdomsgudstjenesten. Når det i denne avhandlingen refereres til gudstjenestegruppen, er det en gruppe satt sammen av presten i

menigheten, to ungdomsmedarbeidere, en av informantene og meg. Gudstjenestegruppen eksisterte før jeg begynte studien, men har endret fokus og arbeidsområde i denne perioden.

Ungdomsgudstjeneste

Når jeg i avhandlingen refererer til ungdomsgudstjenesten refererer jeg til en allerede eksisterende og fungerende månedlig ungdomsgudstjeneste i menigheten der studieprosjektet har funnet sted. Det er altså snakk om en ungdomsgudstjeneste i bestemt form og ikke ungdomsgudstjenester generelt.

1.4 Oppgavens forskningsdesign

For å belyse problemstillingen min har jeg valgt å benytte meg av et etnografisk design. «*En etnografisk studie er en beskrivelse og en fortolkning av en kultur, en sosial gruppe eller et sosialt system*» (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s.79). Jeg har studert ungdoms forhold til høymessen og dens liturgi ved å gjøre en studie som har trekk fra aksjonsforskning for å se hva som engasjerer ungdom med tanke på deres forhold til liturgi. Jeg vil beskrive en ungdomsgudstjeneste, fortolke det som skjer i det sosiale systemet som tiltaket innebærer, for å se hvordan dette fellesskapet forholder seg til høymessens fellesskap. I etnografisk design ser forskeren «*etter hva mennesker gjør (adferd), hva de sier (språk), og kanskje også hva de produserer (produkter)*» (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s.79). Hensikten med studien er å beskrive hvordan ungdom opplever liturgi både i høymessen og i trosopplæringen og hvordan det preger deres opplevelse som deltakere. Jeg har analysert det de har gjort, sagt og produsert for å få en forståelse for hvordan liturgi oppleves og erfares av ungdom. Jeg har vært en del av et kontinuerlig trosopplæringstiltak med samlinger en gang i måneden over en periode på fire måneder, hvor jeg har observert, intervjuet og preget praksisen ved å jobbe sammen med en gruppe som til vanlig planlegger tiltaket. Jeg har altså vært en aktiv og deltakende observatør.

I avhandlingen vil jeg beskrive hvordan mine informanter opplever høymessen som en samling som er relevant for dem. Jeg har utført to runder med intervjuer, i starten og i slutten av studien. Studien inneholdt observasjoner av tre ungdomsgudstjenester som hadde et preg som et møte, mer enn en gudstjeneste. Gudstjenestegruppen var med på å utvikle og forske på hvordan man kan få mer liturgi inn i ungdomsgudstjenesten uten at det skulle gå ut over ungdomspregene på ungdomsgudstjenesten og at det fortsatt var på ungdommens premisser. Vi jobbet med å gjøre

ungdomsgudstjenesten likere høymessen med tanke på liturgi. Praksiser fra høymessen ble tatt inn som en del av feiringen i ungdomsgudstjenesten. Endringene som gudstjenestegruppen kom frem til for ungdomsgudstjenesten er grunnlaget for erfaringene som informantene kunne gjøre seg i løpet av studien.

Gudstjenestegruppen hadde som hensikt å undersøke om endringene i ungdomsgudstjenesten påvirket hvordan informantene opplevde høymessen, men også om disse endringene var med på å tilføre noe til ungdomsgudstjenesten (*Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s.74*). På grunn av tiltakets organisering var det vanskelig å jobbe med en forsøksgruppe og en kontrollgruppe. Derfor valgte jeg i stede å gjøre intervjuer i forkant og i etterkant av observasjonsperioden. Informantene var informert om at intervjuene og forskningen handlet om ungdom og deres forhold til høymessen, men fikk ikke noe informasjon om endringene som skulle gjøres med de 3 ungdomsgudstjenestene som informantene måtte delta på. Informantene ble altså ikke informert om at ungdomsgudstjenestene skulle observeres, men siden ingen av informantene ble observert direkte under ungdomsgudstjenestene vil jeg argumentere for at informasjonen om studien var tilstrekkelig. Fordi all informasjon som er registrert om informantene kommer fra intervjuene.

Evaluering har også vært en viktig del av studien. Etter hver samling har gudstjenestegruppen evaluert ungdomsgudstjenestene, snakket om hvordan endringene har fungert og tatt med oss erfaringene inn i planleggingen av neste ungdomsgudstjeneste.

1.4.1 Sammenheng mellom problemstilling, materiale, teori og metode

I denne avhandlingen har jeg benyttet meg av pedagogisk teori som jeg mener er relevant teori for å kunne jobbe med utfordringene som finnes i problemstillingen. Teorien som blir presentert er derfor grunnlaget for hvordan jeg forstår og tolker funnene i studien. Sammen med teori om ungdom og om gudstjeneste danner dette et grunnlag for å drøftingen av materialet jeg har samlet og funnene jeg har gjort gjennom studien.

For å kunne svare på problemstillingen har jeg benyttet meg av kvalitative metoder og etnografisk design. Dette er fordi jeg har søkt å få en dypere forståelse av hva den enkelte informant opplever og erfarer, derfor har jeg dykket dypere inn i noen få ungdommers virkelighet fremfor å søke svar som er representative for en større gruppe. Dette mener jeg tjener oppgavens problemstilling ved at

den gir meg konkrete svar for hvordan disse ungdom opplever høymessen i sin menighet, hvordan de opplever seg selv som deltakere og hva som skal til for at de skal bli engasjert.

1.5 Oppgavens oppbygning og struktur

Denne avhandlingen har i alt seks kapitler som er strukturert sånn at kapittel 1-3 er innledende kapitler, hvor jeg redegjør for avhandlingens utgangspunkt i dette innledningskapittelet. Kapittel to og tre er teori og metodekapittel hvor jeg redegjør for et teoretisk grunnlag for studien, setter studien i et teoretisk perspektiv og begrunner hvorfor og hvordan jeg har gått frem med studien. I kapittel fire blir funnene i studien presentert og analysert. I kapittel fem drøftes analysene fra kapittel fire sammen med teori fra kapittel to og i kapittel seks trekker jeg konklusjoner og peker på hva jeg ikke har funnet gjennom studien som jeg har gjort.

2. Teori

I teorikapitlet vil jeg presentere læringsteori som er relevant for studien. Jeg vil redegjøre for teori om kristent ungdomsarbeid og teori om gudstjenesten, men hovedtyngden vil være på læringsteori. Dette fordi det er sentralt i avhandlingen å se på hvordan læring i trosopplæringen påvirker unges opplevelse av seg selv som deltakere i høymessen. Jeg vil først gjøre rede for situert læring og praksisfellesskap og se på religiøs læring i lys av situert teori.

2.1 Læring

2.1.1 Situert læring og praksisfellesskap

Jeg vil nå gjøre rede pedagogisk teori hvor jeg vil ta utgangspunkt i Jean Lave og Etienne Wengers bok *Situated learning. Legitimate peripheral participation* (1991). Som i følge Afdal (2013) «er et vesentlig bidrag i arbeidet med en mer detaljert utforming av deltakermetaforen for læring og en teori om situert læring» (Afdal 2013 s.174).

For å forstå betydningen av hva situert læring er, er det greit å forstå ordet «Situert», som er engelsk og betyr «plassert» eller «hvor noe befinner seg». Det er også poenget i situert læring, at læringen er plassert eller befinner seg i en spesifikk kontekst med spesifikke praksiser og praktikanter. Innenfor den konteksten og praksisen kan man i et sosialt fellesskap lære noe om praksisen ved å delta i den. Det tydeliggjør hvorfor dette er en god teori for min studie da studien handler om å se hvordan læring skjer i praksis i et sosialt fellesskap med andre.

Situert læring er en læringsprosess hvor en perifer deltaker eller en nykommer kommer inn i en sosial praksis hvor det er flere som deltar med forskjellig grad av erfaring. Det kan være nye deltakere, litt erfarne deltakere, erfarne deltakere og ekspert deltakere. Situert læring er opptatt av å se på prosessen hvor en nykommer kommer inn i et fellesskap, deltar i praksisen og etter hvert som den mestrer praksisene kommer nærmere sentrum av praksisen (Lave og Wenger 1991 s. 29). I studien har høymessen og ungdomsgudstjenesten vært de sosiale praksisene jeg har forsket på, hvor den sosiale praksisen har vært det å praktisere feiringen av en gudstjeneste sammen med andre i fellesskapet og læringen har handlet om å bli en mer erfaren deltaker i praksisene. Denne prosessen har vært interessant i studien, om informantene mine i løpet av forsøksperioden har mestret noen praksiser og kommet nærmere praksisens kjerne.

Lave og Wenger redegjør for et syn hvor kunnskap og læring har en relasjonell karakter, ved at deltakerne i en aktivitet forhandler og snakker seg frem til løsninger, som er drevet av et felles engasjement om å løse et problem eller en oppgave (Lave og Wenger 1991 s. 32ff). I en gudstjeneste vil forhandlingen først og fremst skje nær kjernen av aktiviteten med presten, organist, kirketjener, klokker og andre frivillige medarbeidere, men forhandlingen av aktiviteten kan også skje gjennom at deltakeren kommer med innspill til hvordan aktiviteten praktiseres. Det er altså ikke sånn at nye må jobbe seg inn til kjernen av praksisen før de kan være med å prege den, men de kan være med å prege og endre praksisen ved at de stiller grunnleggende og naive spørsmål til praksisen. Noe som kan utfordre stivnede praksiser som ikke lenger gir mening fordi en nykommer kan se praksisen i et annet lys (Afdal 2013 s. 176).

Det tydeligste felles engasjementet er deltakelse på praksisene hvor menigheten er aktiv. Her vil det også være en kontinuerlig implisitt forhandling mellom deltakerne om hvordan fellesskapets praksis er, nattverden er et eksempel på det. Deltakelse er essensielt for å kunne lære. For eksempel i fotball er det vanskelig å bli en god fotballspiller uten å praktisere fotball. Situert teori sier at det å lære å spille fotball ikke kan skje ved å lese seg opp på regler og gode taktikker, men at det må være noe som skjer i relasjon og samhandling med andre som praktiserer. Den teoretiske kunnskapen tilegnes gjennom språk om praksisen, sammen med andre mer erfarne deltakere. Dette vil også være viktig når det kommer til gudstjeneste, at man lærer praksisene i en gudstjeneste ved å praktisere dem i fellesskap med andre og gjennom samtale om praksisen, med andre mer erfarne deltakere (Afdal 2013 s. 175ff).

I en sosial praksis hvor deltakerne har forskjellig grad av erfaring er det ikke sånn at nykommeren utelukkende lærer av den mest erfarne deltakeren i praksisen, men det viser seg at de lærer mye av andre som også er relativt nye. Læringen skjer altså ikke bare i et forhold til mesteren, men i en sosial praksis som organisasjon (Afdal 2013 s. 175). En nykommer i en gudstjenestefeirende praksis vil altså ikke nødvendigvis lære mest av presten eller av Olga på 90, men vil kunne lære mer av andre deltakere som også er ganske nye i praksisen, men som nykommeren har en nærere relasjon til.

Lave og Wenger mener også at det som læres i en kontekst har varierende overføringsverdi til andre kontekster. Ved å spille fotball har man ikke nødvendigvis lært å løpe maraton selv om løping også er viktig i fotball. Til og med innenfor fotball kan det også være sånn at taktikk og stil kan være så forskjellig mellom klubber at det man kan fra før har varierende overføringsverdi. Ved å synge lovsanger har man ikke nødvendigvis lært å synge salmer. Samtidig som salmene man ofte synger i en menighet kanskje aldri synges i en annen, da har det også varierende overføringsverdi å kunne noen salmer (Afdal 2013 s. 176).

Etienne Wenger kom i 1998 ut med boken *Communities of practice* hvor han bygger videre på situert læring og jobber med spørsmål som ikke ble svart på i boken *Situated learning*. I boken etablerer Wenger «*praksisfellesskap*» som uttrykk. Praksisfellesskap er et litt mer avgrenset uttrykk enn sosial praksis, fordi «*fellesskap indikerer at det er snakk om en mer lokal, medlemsbasert og gjensidig forpliktende aktivitet*» (Afdal 2013 s. 176). Wenger skriver at et praksisfellesskap har tre dimensjoner: gjensidig engasjement, felles virksomhet og et delt repertoar.

Gjensidig engasjement vil si at relasjonene mellom deltakerne i fellesskapet er det som opprettholder fellesskapet, sammen med at de handler sammen i fellesskapet. Det betyr altså ikke bare at man er på samme sted og gjør det samme, men det handler om at man sammen deltar i en felles aktivitet, hvor man enes om hvordan aktiviteten skal gjennomføres og hvor informasjon om aktiviteten er tilgjengelig, samt hvor det er mulig å interagere med hverandre. I et gudstjenestefellesskap er det gjensidige engasjementet at menigheten kommer og deltar. Gjensidig engasjement betyr allikevel ikke at menigheten er helt enige i hvordan alt i gudstjenesten praktiseres. Fordi spenninger og uenighet mellom deltakerne er en naturlig del av fellesskapet, men det betyr at de godtar praksisen (Wenger 1998 s. 72 ff).

Den andre dimensjonen er *felles virksomhet*. Gudstjenestens praksiser er noe som blir forhandlet mellom deltakerne i en menighet spesielt mellom menighetsrådet og sognepresten. For eksempel ved at en menighet blir enige om en lokal ordning for liturgi hvor de har jobbet sammen og kommet frem til et resultat til tross for ulike meninger og mål blant deltakerne. Det finnes også omstendigheter og retningslinjer som er utenfor menighetsrådets kontroll, men ytre omstendigheter kan føre til at menighetsrådet reagerer og denne reaksjonen er menighetsrådets reaksjon og er en felles virksomhet (Wenger 1998 s. 77ff).

Den tredje dimensjonen *delt repertoar* er ressursene som praksisfellesskapet har og er noe som enten har oppstått i praksisfellesskapet eller noe som de har adoptert utenfra. Det delte repertoaret er ikke bare språk, men kan bestå av rutiner, begreper, redskaper, artefakter, måter å gjøre ting på, fortellinger, symboler og handlinger. Dette er noe som kjennetegner både et gudstjenestefeirende fellesskap hvor det vil være et spesifikt repertoar som flere gudstjenestefeirende fellesskap vil ha felles, men det vil også være tydelige variasjoner mellom forskjellige gudstjenestefeirende fellesskap (Wenger 1998 s. 82ff). Dette er av særlig interessant med tanke på ungdomsgudstjenesten i min forskning, å se i hvilken grad høymessen og ungdomsgudstjenesten har et del repertoar og hva dette har å si for informantenes opplevelse av hvordan de kan delta i høymessens fellesskap.

Et praksisfellesskap er altså et fellesskap hvor forhandling mellom deltakerne er en kontinuerlig prosess og hvor praksisen også er i kontinuerlig endring. Wenger sier:

«Practice is a shared history of learning that requires some catching up for joining. It is not an object to be handed down from one generation to the next. Practice is an ongoing, social, interactional process, and the introduction of newcomers is merely a version of what practice already is. That members interact, do things together, negotiate new meanings, and learn from each other is already inherent in practice that is how practices evolve. (Wenger 1998 s. 102).

Læring kan altså ikke sees på som bare en del av det å delta i et praksisfellesskap, men et praksisfellesskap vil alltid være i en kontinuerlig lærende prosess hvor nye deltakere kommer inn en praksis, hvor de blir innført i en felles virksomhet med et delt repertoar, hvor nykommere gjennom sitt engasjement er med og trekker praksisen fremover og er med og skaper ny innsikt og kunnskap.

Wenger går videre fra å se på praksisfellesskap som enkelte fellesskap til å se at praksisfellesskap også interagerer med andre praksisfellesskap, gjennom deltakelse på den ene siden og objekter på den andre siden. Wenger trekker frem at det er læringsprosesser også når praksisfellesskap ser hvordan andre praksisfellesskap for eksempel bruker artefakter. Dette kan gi ny innsikt i hvordan de interagerer med og bruker artefaktene i sin praksis. Han trekker også frem at personer som deltar i flere praksiser fungerer som forhandlere mellom praksisene, ved at de tar med seg kunnskap fra et praksisfellesskap inn i andre praksisfellesskap (Wenger 1998 s. 103ff). Dette er interessant for min

studie både med tanke på presten som er en leder både i høymessefellesskapet og i ungdomsgudstjenesten, hvordan han er en forhandler mellom fellesskapene som kan ta med kunnskap og historie til nykommere som planlegger ungdomsgudstjenesten, men at han også kan få nye impulser til hvordan høymessen kan lære av ungdomsgudstjenesten.

2.1.2 Religiøs læring i lys av teori om situert læring

Afdal (2013) bidrar til situert teori ved at han drøfter hva situert læring konkret har å si for religiøs læring. Han påpeker at *«For det første betyr det at læring skjer gjennom deltakelse. For det andre betyr det at trossamfunn forstås som lærende fellesskap. Og for det tredje betyr det at religiøs læring ikke er en lukket affære, det skjer ikke bare innenfor en religiøs praksis»* (Afdal 2013 s. 180). Dette er relevant for min studie fordi Afdal bidrar til å spisse teorien mer inn mot læring i religiøs praksis. Afdals bidrag vil derfor være nyttig for analyse og drøfting av min studie.

For det første vil læring i en menighet i lys av situert teori skje gjennom deltakelse. Læring skjer ved at man deltar i en religiøs praksis, for eksempel en gudstjeneste. *«Men det skjer ikke dypere læring hvis ikke handlingene er meningsfulle og forstås»* (Afdal 2013 s. 180). Læring i situert teori kjennetegnes ved at deltakerne praktiserer noe og at det gjennom praksisen utvikles et språk som gjør at de forstår det de gjør. Det legges altså vekt på det *«språk som utvikles gjennom og knyttes til utvikling av ferdigheter i en sosial praksis»* (Afdal 2013 s. 180). Praksis åpner opp for nytt språk og språket kan åpne for ny forståelse av praksisen man deltar i som igjen kan åpne opp for nye praksiser. Dette skjer i en dialektisk prosess. Læringen skjer både hos veteranene og hos nykommere som begge er med og preger praksisen. (Afdal 2013 s. 180f)

For det andre må man se på om trossamfunn er lærende fellesskap. Hvis læring skjer gjennom deltakelse og språkliggjøring, må man se på praksisene hvor folk deltar. *«Læring dreier seg om hvordan ulike deltagere innlemmes i det som er menighetens konstituerende aktiviteter og om disse er lærende virksomheter for alle deltakere»* (Afdal 2013 s. 182). Læring må da sees på som en relasjonell praksis, og da må man legge forholdene til rette for å skape mulighetsrom for alle som deltar uansett alder. Det må handle om menigheten som lærende og utviklende praksisfellesskap og at læringen skjer i de praksisene som finnes i menigheten (Afdal 2013 s.181ff).

For det tredje kan ikke praksisen sees på som en lukket affære innen for en religiøs praksis, men alle som deltar i en menighet er også deltakere i andre sosiale praksiser og er forhandlere av kunnskap mellom praksisene. Om dette er tilfellet i en menighet, kan man anta at det er gode lærings og utviklingsmuligheter i menigheten. Om dette ikke er tilfelle, kan det tyde på at virksomheten i menigheten er relativt isolert og at deltakerne i menigheten ikke ser erfaringer fra andre praksisfellesskap som relevante i menighetens praksisfellesskap. Jo mer menighetens praksis minner om andre menigheters praksiser kan man anta at deltakerne i menigheten ikke har så stor påvirkningskraft på praksisen. Wengers løsning for å opprettholde en lærende organisasjon er at den må ha kontakt med andre organisasjoner for at praksisen skal utfordres og læring fortsette å skje (Afdal 2013 s. 184f).

Spørsmålet helt til slutt er om det er reelt at læring faktisk blir forhandlet på denne måten i en menighet, eller om det bare er et ideal for hvordan man kunne sett virksomheten i en menighet i lys av situert teori. Afdal mener at *«Det er ganske opplagt at menigheter har et delt repertoar, i form av ritualer, tradisjoner, fortellinger, symboler og så videre... Det er et åpent og empirisk spørsmål hvordan felles virksomhet, gjensidig engasjement og læring skjer i norske menigheter»* (Afdal 2013 s. 185).

2.1.3 Kritikk til Situert teori og praksisfellesskap

Afdal (2013) bidrar også med å sette lys på at det er grunn til å se på situert læring med et kritisk blikk. Han sier for det første at synet på kunnskap er basert på førmoderne praksisformer og klarer derfor ikke å fange opp moderne, abstrakt kunnskapsproduksjon som også har en konsekvens for læring. For det andre så har begrepet praksisfellesskap en tydelig fallgrube ved at det kan være lett å kun se den kollektive aktiviteten, og at det ikke har så mye blikk for hverken individets påvirkning eller for global overgripende påvirkning (Afdal 2013 s.186f).

Afdal mener også at situert teori og teori om praksisfellesskap må ses på som et analyseverktøy og at praksisteori er egnet til analyse av mellomnivå mellom individ og det store samfunnet. Mellomnivået er også fokus for analysen og drøftingen i studien da jeg først og fremst ser på ungdomsgudstjenesten og høymessen som konkrete praksisfellesskap fremfor å se på enkeltindivider i kirken eller på den store helheten. Teorien må derfor sees på som ufullstendig med tanke på å si noe om hvordan ting virkelig er for individene og for helheten av lignende praksiser,

men den egner seg til å se på forholdet mellom to praksisfellesskap og hva som binder dem sammen (Afdal 2013 s.186f).

2.2 Ungdom og ungdomsarbeid

Jeg vil nå redegjøre for teori innenfor feltet youth ministry og ungdomsarbeid. Dette vil danne et grunnlag for oppgavens forståelse av ungdom, ungdomsarbeid og ungdomsarbeids plass i menigheten.

I boken *Christian Youth Work in Theory and Practice (2014)* skriver Andrew Root om ungdomskultur i menigheter, med en analyse av hva ungdomskultur er. Han kaller ungdom for «adolescents», det er et ord som beskriver en person som er i en prosess fra å være barn til å bli voksen. Endring av kultur skjer fort, kulturen er helt ulikt for adolescents nå enn det var for noen år siden. Han argumenterer allikevel for at selv om det i det moderne samfunnet er sånn at hendelser og kulturelle referanser sprer seg fort over internett, er det fortsatt sånn at kulturen i et samfunn i stor grad er preget av hvor man bor, med tanke på økonomi, politikk og geografi. Ungdomskultur er ikke noe som står på utsiden av og er upåvirket av en kultur, men det er tvert om en reaksjon på kulturen man lever i (Root 2014 s. 36ff)

Root skriver at for kristent ungdomsarbeid er det sentralt at man forholder seg til og er interessert i ungdommenes kultur og hva som preger kulturen. For ungdomsarbeid er ungdomskultur en invitasjon til dialog hvor mening og identitet skapes. Spørsmål som handler om mening og identitet er det bundet til kulturen, men det bunner også i spørsmål om ens eksistens, da gjør teologien seg gjeldene. Når man tar ungdoms meninger og kultur på alvor, kan man også utfordre dem på teologisk refleksjon som spiller tilbake på ungdomskulturen. (Root 2014 s. 43f)

Bård Eirik Hallesby Norheim skriver om tradisjoner i endring i starten av boken *Kan tru praktiserast?(2008)*. Nordheims forståelse av praksis i denne boken kommer fra en tradisjon som er mer teologisk fundamentert enn situert læring og ser derfor mer spesifikt på kristne praksiser og deres betydning enn Lave og Wenger som ser mer generelt på praksiser i fellesskap med andre. Jeg mener allikevel at det tjener oppgaven med tanke på verdien av praksiser i gudstjenesten.

Nordheim skriver at ungdommer i dag kjennetegnes ved at de er mobile og hopper mellom skole, forskjellige aktiviteter og sosiale kontekster hvor det oppleves som uproblematisk å gå inn og ut av forskjellige tradisjoner og kontekster. Ungdomstiden er en tid hvor man må lære seg å manøvrere mellom forskjellige kontekster (Norheim 2008 s. 13). Han skriver også at denne mobiliteten gir nye utfordringer til oss som kirke *«som ønsker å dela og fostra ei tru som gir meining gjennom heile livet og i alle kontekstar»* (Norheim 2008 s. 14-15). En tro som man kan ta med fra hele spekteret av kristent ungdomsarbeid og gjennom livet, alle deler av livet nå og hele livet frem til det tar slutt (Norheim 2008 s.15). *«Vi treng ei tru som det er verdt å leva, å praktisera. Vi treng ei tru som knyter saman fortid, notid og framtid. Ei slik tru treng eit fellesskap som praktiserer denne trua. Eit fellesskap som det er verdt å venda tilbake til»* (Norheim 2008 s.15). Dette er et ideal for et kristent ungdomsarbeid; å være et sted hvor ungdom ønsker å være og å delta, et sted som skal skape mening gjennom et helt liv og et sted som gir tro mulighet til å vokse og modnes. Et fellesskap hvor troen praktiseres sammen i fellesskap med andre. I min studie må det å feire gudstjeneste i fellesskap med andre sees på som det som skal vare ved og som er verdt å vende tilbake.

Norheim svarer på hvorfor kirken burde drive ungdomsarbeid og tar utgangspunkt i Jesu ord *«Dere har ikke utvalgt meg, men jeg har utvalgt dere og satt dere til å gå ut og bære frukt, frukt som varer. Da skal Faderen gi dere alt det dere ber om i mitt navn»* (Joh 15, 16). Norheim ser på dette som at ungdomsarbeid er et valgt fellesskap av Gud. At det er en gave som også er en sendelse om å gå ut og bære frukt som varer. Han skriver også at når vi gjør noe sammen så skaper vi et fellesskap, men et kristent fellesskap trenger å formes av praksiser som tåler å repeteres. Han skriver at *«Kristen ungdomsarbeid må difor gi ungdommar erfaringar med ein felles livsrytme, eit sett av kristne praksisar, praksisar som opnar truas mysterium og Guds underfulle verd på nytt og på nytt. slike praksisar formar fellesskap»* (Norheim 2008 s. 288).

2.3 Menighet og Gudstjeneste

I det følgende vil jeg redegjøre for hvordan jeg i avhandlingen forstår menighet og gudstjenestefellesskapet. Jeg kommer til å benytte meg av Harald Hegstads *Den virkelige kirke* (2009) som er en bok som bidrar til en relasjon mellom en teologisk og sosiologisk forståelse av kirken. Boken utløste en debatt da den kom fordi noen mente at Hegstad gikk for langt i å vektlegge kirken som et fysisk fellesskap (Jensen 2009 s.132-139). Jeg mener allikevel at Hegstads forståelse

av kirken egner seg godt når man skal se på kirke og gudstjenestefellesskapet med teori om situert læring som utgangspunkt. Derfor vil jeg nå redegjøre for Hegstads forståelse av kirken.

Hegstad skriver at «... kirken er et konkret og erfarbart fellesskap av mennesker som kvalifiseres som kirke gjennom sin relasjon til den treenige Gud. Kirken blir kirke ved at mennesker samles i Jesu navn, i troen på at Jesus selv ved Ånden er midt i blant dem.» (Hegstad 2009 s.17). Videre etablerer han også en forståelse av kirken ut i fra Matt 18,20 «For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem.» Dette definerer kirken ved at det er et konkret fellesskap av mennesker med et utsagn om Guddommelig nærvær (Hegstad 2009 s.19-20).

Senere i boken skriver Hegstad noe om kirken som fellesskap, som også er relevant for min oppgave. Han skriver at kirken er fellesskap i to betydninger. Fellesskap med Gud, fordi Gud har lovet å være til stede der vi er samlet i hans navn, og fellesskap med hverandre fordi kirken er et fellesskap mellom mennesker hvor man sammen møter Gud. «Kirken er ikke et abstrakt åndelig felleskap, men et konkret felleskap av mennesker med vekslende sosiale kjennetegn» (Hegstad 2009 s.87). Kirkefellesskapet er et globalt felleskap, men det er også et lokalt fellesskap i en menighet. Det er dette fellesskapet som er det erfarbare felleskapet hvor man kan lære gjennom å delta i et praksisfellesskap (Hegstad 2009 s.87-88). Kirken er altså et felleskap som samles for å i felleskap med andre ha felleskap med Gud.

Jeg vil nå gå inn på hvordan vi samles i dette fellesskapet, altså om gudstjenesten. Hegstad etablerer en bred forståelse av gudstjenesten «...,til å gjelde alt en med rimelighet kan betegne som en «samling i Jesu navn»» (Hegstad 2009 s.149). Dette er en forståelse jeg også bruker i denne oppgaven, derfor kommer jeg til å bruke «ungdomsgudstjeneste» og «høymesse» som begrep om konkrete samlinger og «gudstjeneste» om det mer generelle «samling i Jesu navn».

Det som kjennetegner en gudstjeneste er at det er en samling som gjentas og at det er et mønster og en regelmessighet i det som skjer. Selv om den fra gang til gang kan ha noen forskjellige detaljer, er den relativt lik hver gang. Gudstjenesten kan derfor forstås som et ritual og gudstjenesten som ritual må forstås i den vide forståelsen av gudstjenesten som «samling i Jesu navn» hvor de mest formelle og de uformelle formene har det til felles at de er ganske repetitive med tanke på at de er relativt likt utformet fra gang til gang (Hegstad 2009 s. 171-172). Hegstad skriver også at

gudstjenestens ritualer henvender seg til folk på flere måten enn kun kognitivt og ramser opp følgende eksempler:

- «Som ritual har gudstjenesten en særlig evne til å skape struktur og mening i tilværelsen, som noe som sprenger hverdagslivets ramme kan den også gi mening og struktur til hverdagslivet.»
- Som ritual er gudstjenesten egnet til å skape og opprettholde fellesskap mellom dem som deltar i den.
- Som ritual har gudstjenesten en symboliserende karakter som ikke fullt ut kan uttrykkes gjennom de ord som sies. Dette gjør gudstjenesten som ritual egnet til å være bærer av gudstjenestens tegnfunksjon.
- Som ritual involverer gudstjenesten ikke bare menneskets intellektuelle funksjoner, men også kroppen.
- Som ritual er gudstjenesten egnet til å skape et rom der mennesker kan gjøre religiøse erfaringer» (Hegstad 2009 s. 172).

I avhandlingen forholder jeg meg til denne forståelsen for hva gudstjenestefeiringen formidler ut over det kognitive og forstår deltakelse i dette fellesskapet som arena for læring.

Knut Tveitereid skriver i tidsskriftet «Reflektorium» om ungdomsmenighet som konsept, hvor en viktig innvending er «Bibelen ikke snakker om eksklusive menigheter for spesielle målgrupper - for eksempel ungdom. De sier at menigheten skal være stedet der nettopp hele menigheten - gammel og ung - samles» (Tveitereid 2004 s.52). Etter dette bruker han artikkelen på å argumentere for høymessen som lite egnet for mange grupper mennesker og etablerer den som egentlig tilpasset for godt voksne med høy utdanning som også er glad i fin kultur. Og skriver om hva som i Storsalen menighet (i 2004) fungerte, med tanke på gudstjenester tilpasset forskjellige grupper. Han skriver om hvordan det i Norge har vært tradisjon for mye bra kristent ungdomsarbeid drevet av organisasjoner, men at kirkene har hatt enerett på å kalle noe for menighet. Til slutt skriver han om at tilpassede menighetsfellesskap for ungdom ikke er målet, men er et virkemiddel på vei mot målet som er menighet uten noe annet ord foran. Men at ungdomsmenighet er et skritt i riktig retning med tanke på å få unge inn i et menighetsfellesskap. (Tveitereid 2004 s.52-58)

2.4 Hvordan teorien skal brukes i oppgaven

Teorien om situert læring og om praksisfellesskap, vil i denne avhandlingen være grunnlaget for hvordan jeg forstår læring i ungdomsgudstjenesten og i hvilken grad kunnskapen kan overføres til

høymessen. Når jeg skal beskrive arenaene hvor læring har foregått i studien, vil læring bli forstått som læring gjennom deltakelse. Det vil ligge som et naturlig fortolkningsgrunnlag i analysen og drøftingen av funnene i studien. For å forstå konteksten denne læringen skjer og hva som preger fellesskapet, vil redegjørelsene for Ungdom og ungdomsarbeid, Menighet og Gudstjeneste bli benyttet i analysen og drøftingen gjennom å være et analytisk rammeverk. I analyse og drøftingen vil teorien konkret benyttes ved enten å være beskrivende for hvordan materialet forstås eller ved at det danner grunnlag for drøfting.

3. Metode

Når jeg nå har redegjort for det teoretiske rammeverket for oppgaven vil jeg gå videre med å redegjøre for metodene som er brukt for etablering av data. For å etablere data som er mest mulig relevante til å belyse min problemstilling, har jeg valgt å gjøre en type forskning som kalles aksjonsforskning hvor jeg har vært med å foreslå endringer for å prege en sosial praksis. Endringene i praksisen har jeg observert sammen med gudstjenestegruppen, som har vært del i det å diskutere endringene, innføre dem og evaluere dem i etterkant. I tillegg har jeg også gjennomført kvalitative intervjuer sammen med ungdommer som har deltatt i praksisen.

3.1 Studien

3.1.1 Forskningsparadigme

Forskningsparadigmet som jeg skriver inn i er kvalitativ forskning. Kvalitativ metode egner seg godt for min forskning fordi den søker å forstå individenes begrunnelse og tanker om hva de gjør og hvorfor de gjør det. «*Kvalitative metoder egner seg særlig godt til innhenting av data om sosiale relasjoner og meninger bak adferd og om den sosiale konteksten som handlinger og meninger utvikles innenfor*» (Halvorsen 2008 s. 133). «*...og sier noe om kvalitet eller spesielle kjennetegn/egenskaper ved det fenomenet som studeres*» (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s.28). Kvalitativ metode er relevant til å finne svar på min problemstilling fordi jeg har fått mulighet til å gå i dybden i et prosjekt med et utvalg av ungdommer som jeg har blitt kjent med og kunnet stille utdypende spørsmål. Dette har gjort at jeg har fått innblikk i noen ungdommers tanker, erfaringer og refleksjoner om høymessen.

Det vil ikke si at jeg med min studie kan si noe om hvordan dette oppleves generelt for alle ungdommer, men fordi studien er gjort i en relativt vanlig menighet i den norske krike, tror jeg studien også kan være nyttige ut over gruppen jeg har jobbet med fordi kulturen kan være mulig å kjenne igjen også i andre menigheter. Pål Repstad skriver i boken *Mellom nærhet og distanse* (2007) at forskning kan gi *overskridende gjenkjennelse* som betyr at når berørte aktører på feltet kjenner seg igjen i det som kommer frem av en studie, kan det være med på å bekrefte studiens relevans også ut over der studien har blitt gjort. Dette beskriver Repstad som et kjennetegn ved gode studier, at de skaper overskridende gjenkjennelse ved at studien setter lys på noe som det er mulig å kjenne seg igjen i og som skaper resonans hos leseren. (Repstad 2007 s. 136)

3.1.2 Forskningsstrategi

Forskningsstrategien jeg har jobbet innenfor er aksjonsforskning, dog er ikke studien en ren aksjonsforskning, men er inspirert av aksjonsforskning. Aksjonsforskning er forskning «... hvor det sentrale formålet er å få til endring av uønskede tilstander gjennom et aktivt samarbeid med de utforskede» (Halvorsen 2008 s. 82). I min studie er dette samarbeidet med gudstjenestegruppen hvor gruppen ble informert om at jeg skulle undersøke ungdoms forhold til høymessen og at vi skulle gjøre noen endringer på den allerede etablerte ungdomsgudstjenesten, for å se om det preget ungdommene i miljøet sitt forhold til høymessen. Det ble i gruppen ikke uttalt noe uønsket tilstand, men jeg mener at lav overføringsverdi fra ungdomsgudstjenesten til høymessen allikevel var det vi implisitt jobbet med som «uønsket tilstand». Fokuset var derfor på hvordan vi kunne gjøre endringer som formidlet høymessens liturgi på en tydeligere måte. Ungdommene i gudstjenestegruppen var også de som var aktive og jobbet med å implementere endringene i miljøet sammen med min og prestens veiledning. Studien er ikke ren aksjonsforskning fordi gudstjenestegruppen ikke har vært med å sette agendaen for studien selv, men minner først og fremst om aksjonsforskning på grunn av det aktive samarbeidet. «Målet med aksjonsforskning er å oppnå forskning (forståelse) og handling (endring) på samme tid» (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s.415). Dette er noe jeg opplever at vi oppnådde i studien gjennom at ungdommene innledningsvis kunne bringe ny kunnskap på bordet om den sosiale konteksten ungdomsgudstjenesten skjedde i. Vi jobbet målrettet mot endring av uttrykk og form på ungdomsgudstjenesten og gjennom evaluering kom ungdommene i gudstjenestegruppen med informasjon som ga innsikt ut over mine observasjoner. Dette vil jeg presentere innledningsvis i analysen. Metoden gudstjenestegruppen og jeg benyttet for å samle inn materiale, var observasjoner som vi tok med tilbake til møtene våre.

3.2 Utvalg

I avhandlingen har jeg benyttet meg av det som kalles for strategisk utvalg av informanter og sted for studien. «Strategisk utvelgelse vil si at forskeren først bestemmer seg for hvilken målgruppe som må delta for at han skal få samlet nødvendige data, mens det neste steget er å velge ut personer fra målgruppen som skal delta i undersøkelsen. Utgangspunktet er med andre ord ikke representativitet, men hensiktsmessighet» (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s.117). Det vil si at jeg har både valgt å gjøre studien min på ett utvalgt sted, at jeg har direkte gått ut til ungdommene og spurt utvalgte ungdommer om de kunne tenke seg å være med som informanter i mitt prosjekt. Det er

fordi målet for min studie ikke er representativitet, men å få kvalitativ informasjon (*Halvorsen 2008 s. 164*). Derfor har jeg valgt å dykke dypere inn i et arbeid for å forsøke å oppnå dypere forståelse av hva som foregår. Jeg er som tidligere nevnt ansatt i den aktuelle menigheten noe som gjør at jeg kjenner godt til kulturen som er studert. Det mener jeg har vært et godt utgangspunkt for strategien i studien da det har vært lettere å møte feltet med en forståelse om hva som kan endres, og ved at ungdommene i miljøet har hatt tillit til meg. Som har gjort at gudstjenestegruppen og jeg har hatt et godt utgangspunkt for aksjonsforskningen.

Fordelen med å ha et strategisk utvalg er at jeg har kunnet velge informanter etter noen kriterier med tanke hvilke kvaliteter de har. Jeg har kunnet spørre informantene direkte og svare på spørsmål de har hatt om undersøkelsen for å gjøre det tryggere å svare. Ulempene er at de som blitt spurt og de som har svart ja kanskje har kommet an på kjemi mellom meg og de spurte, og at jeg på den måten kan ha gått glipp av informanter som kunne ha et annet perspektiv å tilføre i intervjuene (*Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s.119ff*).

Informantene er valgt med tanke på at de skulle være i målgruppen, at de skulle representere et mangfold i arbeidet og representere begge kjønn. Det viste seg i midlertid at det var vanskelig å få med ungdommer til prosjektet. Jeg hadde som utgangspunkt at jeg ville gjøre intervjuer med 8 ungdommer hvorav 4 av hvert kjønn og en aldersspredning mellom 15-18 år/fersk i miljøet - erfaren i miljøet. Det viste seg at det var vanskeligere å få til enn jeg var forberedt på. 10. og 3. klassinger hadde sitt siste semester på skolen og var vanskelige å få med som informanter. Gutter var også vanskelige å få med. Jeg klarte å få med 6 informanter med en god aldersspredning og en kjønnsfordeling på 4-2, men da det tok lenger tid å finne ungdommer som var villige til å være med, fikk jeg ikke startet intervjuene før to uker før observasjonsperioden skulle starte. Når 2 av de 6 informantene ikke dukket opp til intervju allikevel, fordi de av forskjellige grunner hadde oversett at de ikke hadde mulighet, endte jeg opp med å ha 3 jenter og 1 gutt i alderen 15, 17 og 18 år. Dette er ikke det jeg hadde håpet, men jeg mener allikevel at intervjuene gir en god innsikt i informantenes livsverden. «*Hensikten med kvalitative intervjuer er fylldige beskrivelser, slik at problemstillingen kan belyses fra flere sider*» (*Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s.113*). Det mener jeg at informantene mine har gjort og at når intervjuene, observasjonene og evalueringen som ble gjort settes sammen, belyser de forskjellige deler på en måte som gjør at det er mulig å utlede en analyse om ungdommenes forhold til høymessen og hva som engasjerer.

3.3 Metoder for etablering av materiale

For å etablere data om hva gudstjenestegruppens arbeid førte til har jeg benyttet meg av to forskjellige metoder for etablering av data, observasjon og kvalitative intervju. Observasjonene har hatt fokus på hvordan gudstjenestegruppens arbeid har blitt tatt i mot blant ungdommene som kommer på ungdomsgudstjenestene. Og intervjuene har belyst om arbeidet har preget informantenes opplevelse av høymessen. Jeg vil nå redegjøre for hvordan disse metodene har blitt benyttet og hva de har tilført studien.

3.3.1 Observasjon

Observasjon er en viktig kilde til etablering av materiale i denne avhandlingen. Observasjonene er gjort av gudstjenestegruppens medlemmer og er drøftet gjennom evaluering av ungdomsgudstjenestene på gudstjenestegruppens møter.

Observasjon er en metode som egner seg godt når fenomener skal studeres i sine naturlige sammenhenger. Siden observasjonene som ble gjort ikke hadde fokus på observasjoner av enkeltpersoner, men av hele ungdomsmenigheten som gruppe, så vi det ikke som nødvendig å informere deltakerne om at ungdomsgudstjenesten ble observert. Siden gudstjenestegruppen er en del av miljøet, møtte vi heller ikke på utfordringer knyttet til at observatører utenfra måtte introduseres og få innpass i miljøet. Utfordringen var at de fleste i gudstjenestegruppen hadde oppgaver på ungdomsgudstjenestene og derfor ikke hadde som hovedfokus å observere. Det kan være en svakhet ved observasjonene, men det finnes også en styrke i at observatørene har tidligere ungdomsgudstjenester å sammenligne med og kan derfor ha lettere for å observere og erfare hvordan endringene i ungdomsgudstjenesten ble tatt i mot.

Observasjon sier noe om hva folk faktisk gjør og hvordan de oppfører seg i en situasjon, i motsetning til intervju hvor informantene forteller om hva de gjør. Observasjon som metode innebærer at vi bruker sansene våre på en mer gjennomtenkt måte enn det vi gjør til vanlig, med det formål at man skal kunne si noe om og tolke situasjonen i etterkant (*Halvorsen 2008 s. 133*). Dette er effekten jeg håper observasjonene fra gudstjenestegruppen har å bidra med til materialet i avhandlingen. Observasjoner er som regel mest presise hvis de er skrevet kort tid etter observasjonen har funnet sted. Samtalene om observasjonene fra ungdomsgudstjenesten foregikk om lag tre uker i etterkant av ungdomsgudstjenestene. Det tidsrommet gjør at observasjonene kan

være mindre presise enn de hadde vært de første dagene etter. Jeg vil allikevel si at refleksjonene som kom frem på møtene er nyttige og tjener avhandlingen, fordi gudstjenestegruppen var relativt kjent med ungdomsgudstjenesten fra før og fordi funksjonalitet og menighetens engasjement var fokus i deres observasjoner. Når observasjonene er knyttet til konkrete deler i utformingen av ungdomsgudstjenesten, hvordan det ble mottatt og fungerte vil det også være lettere å huske hva man observerte (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s.138ff).

3.3.2 Kvalitative intervju

Som metode for etablering av data om ungdoms forhold til høymessen valgte jeg å gjennomføre kvalitative intervju med ungdommer i ungdomsmiljøet. Kvalitative intervju søker å forstå verden sett fra intervjupersonens side. Intervjuet prøver å få innblikk i intervjupersonens livsverden og å forstå betydningen av dens erfaringer (Kvale og Birkmann 2015 s. 20). Målet i min studie har vært å få innblikk i ungdoms syn på og opplevelse av høymessen forut for mine forklaringer. Jeg har også i prosessen selv blitt overrasket i intervjuene over erfaringene ungdommene har delt, fordi det ikke samsvarte med forventningene jeg hadde i forkant. Kvalitative intervjuer «gjør det mulig å få fylldige og detaljerte beskrivelser av det vi studerer» (Kvale og Birkmann 2015 s. 145). Det er en form som gjør at jeg kunne gi informantene større frihet til å uttrykke meningene sine og hvor informantene også kunne være med å prege hva som ble snakket om i intervjuet. Dette har i mine intervjuer vært nyttig fordi informantene har vært opptatt av forskjellige deler av høymessen og har gjennom intervjuet fått rom og frihet til å snakke om det de er opptatt av. Dette har bidratt til å belyse forskjellige sider av ungdommenes erfaringer og opplevelser. Jeg har også fått mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål for å få en dypere forståelse for hvorfor de opplever ting som de gjør. Det kvalitative intervjuet er således en god metode for å få innblikk i informantenes opplevelse av verden og hva de er opptatt av (Kvale og Birkmann 2015 s. 145 ff).

3.4 Metoder for analyse av materialet

For å gjøre materialet mitt klart for analyse har jeg transkribert intervjuene med informantene, samlet lignende utsagn i forskjellige koder etter tema. Disse temaene vil være utgangspunkt for analysen av intervjuene. Jeg har også skrevet ned mine observasjoner og refleksjoner i etterkant av hvert intervju, dette vil jeg bruke i presentasjonen av informantene for å kunne redegjøre for hvordan jeg opplevde informantens grunninnstilling, og si noe om hvordan dette preger måten

informantene uttalte seg på. Jeg har også gjort notater fra observasjoner og fra møtene med gudstjenestegruppen.

Når jeg har analysert materialet mitt har jeg benyttet meg av en fortolkningstilnærming som kalles for den hermeneutiske sirkel. Det er en metode som veksler mellom å se på helheten av materialet og spesifikke deler av materialet. Denne vekslingen hjelper til å få en helhetlig analyse og tolkning av materialet, ved at de er med og bekrefter hverandre. For denne avhandlingen vil det bety at, når jeg i analysen trekker frem enkeltsitater fra informantene brukes sitatene som eksempler og analyseres inn i sammenhengen med de andre informantenes uttalelser, observasjon fra ungdomsgudstjenesten og med teorien som rammeverk. (*Kvale og Birkmann 2015 s. 234ff*).

I boken *A new old spirituality (2017)* redegjør Tone Stangeland Kaufman for en innfallsvinkel til analyse som kalles abduktiv metode. Abduktiv metode er en analysetilnærming som gjør det mulig å gjøre tolkninger om hvorfor ting er som vi ser det, ved at den åpner for å gjøre antakelser basert på teori. For min studie betyr dette at relevant litteratur har vært med på å forme studien gjennom hele prosessen. Teorien har blitt brukt som et verktøy for å åpne materialet, men samtidig som teorien har åpnet noe har det også lukket for andre måter å tolke materialet på. (Kaufman 2017 s. 82ff)

Jeg har ikke jobbet med problemstillingen min for å bekrefte eller avkrefte den, men problemstillingen har gjennom hele studien vært i dialog med relevant litteratur og funnene som jeg har gjort i studien. Hvor problemstillingen, teorien og materialet i et dialektisk forhold har gjort at jeg kan se dem i nytt lys ved hjelp av hverandre. Dette har hjulpet meg i prosessen med å finne gode metoder for å etablere relevante data (Kaufman 2017 s.82ff).

Denne prosessen har altså gjort at jeg gjennom studien har kunnet se dataene i lys av teorien, men dataene har også vært med på å påvirke hvordan jeg har forstått teorien. Igjen og igjen gjennom analysen av materialet har jeg opplevd en «alternation between theory and data, by which both are successively reinterpreted in light of each other» (Alvesson og Skoldberg i Kaufman 2017 s. 83). Som Kaufman påpeker, gjør den abduktive innfallsvinkelen det mulig å bidra til mulige men feilbarige insikt - en av mange mange mulige konklusjoner (Kaufman 2017 s.82ff).

3.5 Studiens kvalitet

3.5.1 Reliabilitet/Pålitelighet

Når jeg nå skal redegjøre for studiens pålitelighet, må jeg forholde meg til at det ikke er like lett å bekrefte eller avkrefte kvalitativ forskning som kvantitativ forskning (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s. 231). Mitt materiale er etablert i en setting som er umulig å gjenskape på en nøyaktig lik måte, det er derfor ikke mulig for andre forskere å gjenskape nøyaktig de samme situasjonene for å etterprøve mine funn. Når jeg som forsker også har vært en aktiv deltaker i studien, vil den også være preget av forskerens rolle i aksjonsforskning. Mine observasjoner vil være preget av mitt perspektiv, derfor vil det være viktig at jeg gir en inngående beskrivelse av observasjonene, evalueringsmøtene og av informantene for at leseren også skal kunne gjøre sine egne vurderinger om hva som er pålitelig (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s. 231f).

3.5.2 Validitet/Troverdighet

«Validitet i kvalitative undersøkelser dreier seg om i hvilken grad forskerens fremgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten» (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010 s. 232). For å styrke validiteten til forskingen min har jeg gjort meg kjent med feltet jeg observerer for å kunne vite hva som er relevant og ikke. Jeg har også benyttet meg av ungdommene i gudstjenestegruppen til å være med å observere, noe som styrker troverdigheten ved at vi er flere øyne som har sett (Christoffersen 2010 s. 232).

3.5.3 Generalisering/Overførbarhet

Om funnene i studien kan vurderes som pålitelige og troverdige blir neste vurdering å se om resultatene kan overføres også til andre sammenhenger enn jeg har forsket i. Det umiddelbare svare på dette er nei, til det er studien alt for begrenset og alt for lite omfattende til at den kan generaliseres og gjelde for alle (Kvale og Brinkmann 2015 s.289ff). Men som jeg har redegjort for overfor kan resultatene i studien gi en overskridende gjenkjennelse som kan vekke resonans hos lesere og kan gjøre studien relevant også for andre på feltet ved at studien har en overskridende gjenkjennelse (Repstad 2007 s. 136).

4. Analyse og tolkning

I dette kapitlet vil jeg analysere og tolke dataene som har blitt etablert i studien. Materialet baserer seg på gudstjenestegruppens evaluering og på intervjuer. Jeg vil analysere funnene i lys av relevant teori og ut fra teorien tolke materialet. I kapitlet er det noen korte presentasjoner som er valgt ut fordi det er relevant for avhandlingen ved at det enten gir bakgrunnsinformasjon til hvor observasjonene har blitt gjort eller ved å gi opplysninger som er relevant for å drøfte problemstillingen.

4.1 Presentasjon av ungdomsarbeidet

Ungdomsgudstjenesten som er observert i studien er et tiltak i en menighet ca. 30 minutter utenfor Oslo. Menigheten s har et ungdomsarbeid med samlinger hver fredag i form av en tradisjonell ungdomsklubb med lystenning, sang og andakt som avslutning på kvelden. Det er som regel fra 50 - 100 ungdommer som deltar på en vanlig klubbkveld.

Cirka en gang i måneden arrangeres det ungdomsgudstjeneste i stede for klubb, etter gudstjenesten er det café og underholdning. Til disse ungdomsgudstjenestene inviteres forskjellige konfirmantgrupper fra de tre kirkene, hvor de får deltakelsen godkjent som en av gudstjenestene de må delta på i løpet av konfirmantåret. Derfor er det ofte opp mot 150 ungdommer som deltar på ungdomsgudstjenestene.

Jeg vil beskrive samlingen som et typisk frikirkelig møte med nattverd. Samlingene hadde en ungdom som møteleder. Dette var en vanlig gang i samlingen:

- Velkommen og bønn
- 3 lovsnager
- Andakt
- Lovsang
- Nattverdsinnledning/v presten
- Nattverdsmåltid med lovsang under måltidet
- Tilsigelse/v presten
- Forbønn (menigheten ber for den til høyre og venstre for seg)
- Herrens Bønn
- Velsignelsen
- Info

Dette var utgangspunktet for ungdomsgudstjenesten da jeg kom til gudstjenestegruppen og spurte om gruppen ville være med på, å gjøre noen endringer i gangen så den ble likere høymessens liturgi.

4.2 Gudstjenestegruppens observasjoner

4.2.1 Skatten gjemt i åkeren

På det første møtet i gudstjenestegruppen deltok presten, to ungdommer som er erfarne med ungdomsgudstjenesten, en av informantene mine og jeg. Presten forklarte gruppen hvorfor jeg og den ene informanten var med på møtet, etter det startet møtet med at vi evaluerte den forrige ungdomsgudstjenesten. Her var det både for presten og meg vanskelig å ikke foregripe det vi skulle gjøre senere. Allerede under evalueringen begynte vi å snakke om og sammenligne ungdomsgudstjenesten og høymessen. Jeg tenker ikke at dette var negativt, selv om det helt klart foregrip det som var planen. Etter evalueringen hadde jeg en introduksjon om hva jeg ønsket å gjøre i studien min.

Her kommer et utdrag fra mitt manus til denne introduksjonen:

«Før vi starter å planlegge neste samling vil jeg gjerne si noe om hva som er målet med møtene de tre neste gangene. Jeg skal med min masteroppgave undersøke om det er mulig for ungdomsgudstjenesten og bli likere høymessen, uten at det går ut over det unge uttrykket. Det er ikke et mål i seg selv alt skal bli likt, men målet er å diskutere hvordan vi eventuelt kan ta med liturgi fra høymessen inn i ungdomsgudstjenesten på en måte som fortsatt fenger og er kult for ungdom.»

Etter denne introduksjonen fortalte jeg om hvordan jeg ønsket at vi skulle forhandle og drøfte eventuelle endringer i ungdomsgudstjenesten. At vi skulle se på høymessens liturgi for å sammenligne med ungdomsgudstjenesten. Vi skulle snakke om hva liturgien i høymessen betyr og drøfte om det kan være mulig å implementere liturgien i ungdomsgudstjenesten.

Vi fortsatte møtet med å se på en synopse (som ligger ved under) som sammenlignet ungdomsgudstjenesten og høymessen.

Vi kommenterte de tingene som var felles i begge gudstjenestene og merket det som ikke var felles. Leddene vi valgte å snakke om var Nådehilsen, samlingsbønn, tekstlesning, tilsigelse, forbønn, 3x3

klokkeslag og postludium. Samtalene dreide seg om å drøfte om det kunne være aktuelt å ta inn disse leddene fra høymessen inn i ungdomsgudstjenesten.

Dette gjorde vi på den måten at enten jeg eller presten startet å forklare litt om betydningen av leddet, hvor det kommer fra og hvordan det brukes. Så kunne ungdommene komme med spørsmål og vi drøftet hvordan vi skulle formidle det i ungdomsgudstjenesten. For eksempel snakket

vi om nådehilsen, ut i fra det, snakket vi om Paulus som hilser menighetene med nådehilsenen og at kirkeklokkene i kirken vår også heter Nåde og Fred. Så menigheten ringes inn av klokker som heter det samme som de hilses med når gudstjenesten starter. Ungdommene syntes dette var fint og ønsket å ta nådehilsen inn i ungdomsgudstjenesten og ville prøve å formidle det på en levende måte. Eller «ikke med prestespråk» som den ene ungdommen sa. Så satte vi opp en plan for neste ungdomsgudstjeneste, ungdommene var positive til å ta inn alle leddene vi hadde snakket om. Det overrasket meg at ungdommene var så positive til å prøve ut alt.

I samtalen brukte jeg et bilde på liturgien og betydningen av den at *gudstjenestens innhold er skatten gjemt i åkeren*. Dette refererte ungdommene til flere ganger i løpet av møtet hvor de satte ord på at de fant disse skattene. Jeg opplevde også at vi flere ganger i løpet av møtet gravde opp skatter sammen. For å gjøre en analyse av denne samlingen vil jeg sette den i lys av teori om situert læring. I lys av situert læring må denne gudstjenestegruppen ses på som kjernen i aktiviteten hvor praksisene i aktiviteten forhandles eksplisitt. Jeg vil si at læring i denne gruppen må ses på som læring gjennom deltakelse fordi samtalen i møtet dreide seg om en praksis som alle var godt kjent med. Ut over praksisene som ble snakket om ble det også etablert et språk om praksisen som i følge Afdal er noe som fører til dypere læring (Afdal 2013 s. 180). Dette språket rundt praksisene førte til at ungdommene fikk mange «wow-opplevelser» hvor de ga uttrykk for at de fant en skatt i åkeren. Dette må i lys av det Afdal sier om etableringen av språk sees på som læringen gjennom

Ungdomsgudstjeneste	Høymesse
Lovsang	Preludium og Inngangssalme
	Nådehilsen
Velkommen	Inngangssord
Bønn	Samlingsbønn
	Kyrie
3 lovsanger	Gloria og Salme før preken
Tale	Skriftlesning og preken
Lovsang	Salme
	Trosbekjennelsen
	Syndsbejennelsen
	Ofring
Nattverdinnledning	Innstiftelsesord
	Sanctus
	Eukaristibønn
	Agnus Dei
	Fredshilsen
Nattverd måltidet	Nattverdmåltidet
Lovsang under nattverden	Salme under nattverden
Tilsigelse	Tilsigelse
	Takkebønn
Forbønn (høyre, venstre..)	Forbønn
Herrens bønn	Herrens bønn
Velsignelsen	Velsignelsen
	3x3 slag med kirkeklokkene
Info	Kunngjøring

deltakelse i samtalen, om kjente praksiser. Læringen i gudstjenestegruppen skjedde i relasjonen og samspillet mellom de forskjellige deltakerne i aktiviteten.

Det at gruppen besto av personer nærme kjernen av praksisen, betyr allikevel ikke at alle i gudstjenestegruppen var like erfarne deltakere. I gruppen var det stor forskjell på erfaring, spesielt presten satt på en lenger og større erfaring enn andre i gruppen. Samspillet mellom presten, meg og ungdommene gjorde at gruppen fikk en dynamikk hvor naive spørsmål ble stilt og gjorde at praksiser som for flere i gruppen opplevdes som selvfølgelig ble forklart på et grunnleggende nivå. Dette var ofte utgangspunktet for en «*wow-opplevelse*», det mener jeg er fordi konkrete praksiser fikk et språk som satte praksisen i et nytt lys som opplevdes som meningsfylt.

4.2.2 Relasjonelt fellesskap

Til dette andre møtet kunne ikke ungdommen som er informant i prosjektet delta, en av de faste ungdommene dukket heller ikke opp. Derfor valgte vi å utsette samtalen rundt leddene i gudstjenesten, siden bare presten, ungdommen som er medliturg og jeg var til stede.

På møtet evaluerte vi forrige ungdomsgudstjeneste, med spesielt fokus på de endringene vi hadde gjort forrige gang. Medliturgen fortalte at hun hadde vært skeptisk til for eksempel nådehilsen, men at hun syntes at det hadde vært fint og ekte å starte samlingen med det. Hun trakk også frem 3x3 klokkeslag som ble forklart som at det var tid til stille bønn som en fin ting som hun opplevde som meningsfylt. Tekstlesning ble fint og skapte en god sammenheng i gudstjenesten. Jeg tok opp at det forrige gang ble fint med en lovsang som tematisk passet godt som takkebønn etter nattverden og at det var at en forsanger som sa «*la oss gjennom neste sang takke for det vi har fått i nattverden*». Men jeg trakk også frem at det er en ulempe for ungdomsgudstjenestens fleksibilitet om man låser seg til å gjøre det på den måten.

For å tolke hvorfor liturgien fungerte vil jeg igjen trekke inn språk. For i gudstjenestegruppen ble det etablert et felles språk om praksisene. Dette har jeg allerede fortalt om hvordan ble tatt i mot hos ungdommene i gudstjenestegruppen, men dette språket ble på forskjellige måter også tatt med inn i ungdomsgudstjenesten. Ved at de forskjellige leddene ble innledet. Et eksempel på dette var at lovsangen etter nattverden ble innledet med «*la oss gjennom neste sang takke for det vi har fått i nattverden*». Disse små dryppene gjennom gudstjenesten (som ikke var forklaringer) mener jeg

bidro til å etablere språk om praksisene som deltakerne kunne ta med seg inn i praksisene og videre i sine relasjoner.

Samtalen med evaluering skled over til at vi ble reflekterende over hvorfor ungdommen syntes at det fungerte. Medliturgen sa etter hvert at hun syntes det fungerte fordi ungdommene som kommer på ungdomsgudstjenesten allerede er et fellesskap hvor folk kjenner hverandre. Hun snakket litt om at det kanskje også kunne være med å bidra til at liturgiens språk fungerte fordi hun kjente ungdommene som kom og de kjente henne. Dette samsvarer med det Hegstad sier om fellesskapet i kirken. At fellesskap er både fellesskap med Gud, men også fellesskap med hverandre. (*Hegstad 2009 s.87*). Medliturgen setter ord på at hun opplevde at liturgi fungerte og begrunnet det med at hun opplevde at ungdomsgudstjenesten er et fellesskap hvor deltakerne kjenner hverandre. Implisitt mener jeg det sier noe om hun opplever at relasjonene preger hvordan fellesskapet møter Gud. I lys av situert læring setter dette også lys på en viktig del av læring gjennom deltakelse, relasjon. Jeg tolker utsagnet om at ungdommene kjenner hverandre, gjør at medliturgens ledelse av ungdomsgudstjenesten har en relasjonell karakter. Noe som gjør at liturgien kan fylles med mer enn ord, men også relasjon. Senere i analysen skal jeg også vise at flere av informantene mine også satte ord på at relasjon til liturgen var viktig for hvordan de lyttet i høymessen.

Det siste vi gjorde i møtet var å legge en plan for neste ungdomsgudstjeneste og bestemte at vi skulle videreføre planen fra forrige gang med unntak av at vi syntes det ble litt mange lovsanger.

4.2.3 Hellige øyeblikk

Den tredje gangen vi møttes var alle fra det første møtet til stede, i tillegg til en praksisstudent fra MF også til stede. Vi evaluerte forrige ungdomsgudstjeneste og gruppen var enstemt om at liturgien fungerte godt i ungdomsgudstjenesten. Medliturgen trakk frem 3x3 klokkeslag som en fin ting og begrunnet det med at det ble et "hellig" øyeblikk og at det var noe annerledes i ungdomsgudstjenesten.

Gjennom studien har jeg erfart at disse hellige øyeblikkene lettest oppstår og oppleves i de leddene når deltakerne er aktive. Ledd som har blitt beskrevet som hellige er sang, bønn og nattverd. Som Hegstad sier henvender gudstjenestens ritualer seg til folk på flere måter en kun kognitivt, men også til det kroppslige mennesket. De leddene hvor deltakerne er aktive i større grad, er ledd hvor

materiale fra min studie viser at deltakerne i større grad opplever hellige øyeblikk. 3x3 klokkeslag er et godt eksempel, fordi det er en arena som ble introdusert som «*Nå kan dere be noen stille bønnen, mens vi hører klokkene ringe 3x3.*» Dette åpnet kirkerommet, så ungdomsgudstjenesten også kunne romme hele livet til deltakerne og hele livet kunne bli brakt inn i det hellige rommet.

Etter vi hadde evaluert forrige ungdomsgudstjeneste så vi på synopsen mellom ungdomsgudstjenesten og høymessen. Vi snakket om trosbekjennelsen, syndsbekjennelsen, kyrie og velsignelsen. Etter en lang samtale på samme måte som i det første planleggingsmøtet, kom vi frem til at vi ville inkludere kyrie, trosbekjennelsen og velsignelsen. Ungdommen fra lovsangsbandet foreslo å bruke Bjørn Eidsvåg sin sang «Kyrie» (Eidsvåg, 1984, spor 10), selv om presten og jeg prøvde å forklare at den sangen formidlet noe litt annerledes enn det kyrie gjør i høymessen godtok vi den når ungdommene fortsatt ville bruke den. Trosbekjennelsen ble tatt inn på samme måte som i høymessen og velsignelsen ble tatt med som Oslo Gospel Choir versjon (Oslo Gospel Choir. 2009, spor 16) Vi snakket også om hvordan vi skulle ta med disse og hva som skulle sies i forbindelse med liturgien.

Læringen i gudstjenestegruppen skjer også gjennom forhandlingen av praksisene, denne forhandlingen er en kontinuerlig prosess som aldri vil ta slutt og som Wenger påpeker så krever det også «*some catching up for joining*» (Wenger 1998 s. 102). Prosessen i gudstjenestegruppen hvor vi forhandlet om hvilke praksiser vi skulle ha med i ungdomsgudstjenesten og hvordan vi skulle ha de med haldet om å dele kunnskap. Presten var i gudstjenestegruppen også en tydelig forhandler mellom praksisfellesskap hvor han hadde med seg kunnskap og historie fra høymessefellesskapet. Denne kunnskapen og historien ble forhandlet i gudstjenestegruppen, denne formen for læring gjennom forhandling er spennende. Fordi alle lærer, læringen baserer seg på relasjonene og hvordan man i dialog klarer å gjøre kunnskapen tilgjengelig. Et eksempel hvor det var vanskelig å gjøre kunnskap tilgjengelig, var når vi snakket om kyrie. Kyrie som var en helt ny praksis for ungdommene i gudstjenestegruppen, opplevde jeg som vanskeligere for ungdommene å få tak på hva var. Gjennom relasjonen oss i mellom i gruppen klarte vi ikke å legge til rette for et rom hvor ungdommene etter min mening klarte å få tak i praksisen. Det tror jeg først og fremst har å gjøre med at de ikke kjente til praksisen, derfor var det også vanskelig å få en god samtale om praksisen og hvordan den kunne implementeres i ungdomsgudstjenesten. Utfallet ble at gudstjenestegruppen forhandlet frem en praksis som jeg opplevde som litt fjern fra praksisen i høymessen. Forhandlinger

som fører til at man endrer en praksis kan føre til at presten kunne tatt med seg ny kunnskap tilbake til høymessefellesskapet, men det kan også bli en annen praksis som har varierende overføringsverdi til andre praksisfellesskap.

4.2.4 Overføringsverdi

Etter den siste ungdomsgudstjenesten gikk det fort mot eksamenstid og ferie, derfor ble det vanskelig å samle ungdommene igjen for å evaluere den siste samlingen. Jeg valgte derfor å skrive ned mine observasjoner fra den siste ungdomsgudstjenesten.

Til den siste gudstjenesten var Nådehilsen, samlingsbønn, kyrie, gloria, tekstlesning, trosbekjennelse, takkebønn etter nattverd, forbønn ved medliturg, den aronittiske velsignelsen og 3x3 klokkesalg tatt inn i ungdomsgudstjenesten siden vi startet prosessen. De fleste leddene var også tatt med inn sånn som de er i høymessen, med unntak av gloria, kyrie og takkebønn etter nattverden som var tatt inn som lovsanger. Velsignelsen ble sunget med samme tekst, men annen melodi enn den man vanligvis har i høymessen.

Min observasjon var at deltakerne i ungdomsgudstjenesten fortsatt var engasjerte og at liturgien formidlet godt til ungdommene. Som det også kom frem av de tidligere møtene i gudstjenestegruppen, opplevde jeg at liturgien fungerte svært godt. Og at ungdommen som var medliturg på ungdomsgudstjenesten, klarte å formidle liturgien på en levende og god måte som engasjerte.

Kyrie synes jeg ikke fungerte særlig godt og tror ikke det hadde noen overføringsverdi til gudstjenesten, fordi sangen ikke minner om høymessens kyrie og betydningen ble heller ikke formidlet. Velsignelsen derimot synes jeg fungerte svært godt og hadde stor overføringsverdi til høymessefellesskapet. Dette tror jeg er fordi nøyaktig de samme ordene som i liturgien ble brukt.

Ungdomsgudstjeneste	Høymesse
Lovsang	Preludium og Inngangssalme
Nådehilsen	Nådehilsen
Velkomst	Inngangssord
Samlingsbønn	Samlingsbønn
Bjørn Eidsvåds Kyrie	Kyrie
Lovsang med gloria tema	Gloria og Salme før preken
Skriftlesning og preken	Skriftlesning og preken
Lovsang	Salme
Trosbekjennelse	Trosbekjennelse
	Synsbekjennelsen
	Ofring
Nattverdinnledning	Innstiftelsesord
	Sanctus
	Eukaristibønn
	Agnus Dei
	Fredshilsen
Nattverd måltidet	Nattverdmåltidet
Lovsang under nattverden	Salme under nattverden
Tilsigelse	Tilsigelse
Takkebønn	Takkebønn
Forbønn (høyre, venstre..)	Forbønn
Herrens bønn	Herrens bønn
Velsignelsen	Velsignelsen
3x3 klokkeslag	3x3 klokkeslag
Info	Kunngjøringer
Evt musikk mens folk går til Kjempepluss	Postludium

Alt i alt opplevde jeg at endringene som var gjort var store endringer av ungdomsgudstjenesten, men at det ikke hadde gått på bekostning av det unge uttrykket, og at ungdommene som deltok på ungdomsgudstjenesten fortsatt deltok med samme engasjement som tidligere. Figuren på siden viser en synapse mellom ungdomsgudstjenesten og høymessen ved prosjektets avslutning hvor man ser at det var flere ledd som nå var felles mellom gudstjenestene.

4.3 Intervjuene

I denne delen skal jeg presentere intervjuene jeg har gjort. Informantene deltok på en høymesse før observasjonsperioden startet og en høymesse etter observasjonsperioden var avsluttet. Informantene vil bli gjort anonyme ved at alle kalles for ung og nummereres med tall 1-4. Jeg har valgt å gi dem tall fordi som jeg har redegjort tidligere, består informantene av 1 gutt og 3 jenter. For at det ikke skal være mulig å kjenne igjen guttens svar har jeg blitt nødt til å anonymisere på andre måter enn å kalle dem for gutt og jente. Delkapitlet vil bestå av to deler, først en presentasjon av informantene og etter det vil jeg presentere funn fra intervjuene organisert etter tema.

4.3.1 Presentasjon av informantene

Det første intervjuet som ble gjort var det eneste intervjuet den dagen. Det ga meg erfaring som jeg tok med videre til de neste intervjuene, ved at jeg fikk mulighet til å transkribere og analysere min egen intervjueteknikk mellom dette intervjuet og de neste. Jeg var overrasket over hvor bra det gikk, for etter å ha lest om intervjuer var jeg forberedt på at det skulle være vanskelig å få til en god samtale. Men jeg synes samtalen fløt ganske bra og at jeg klarte å skape et rom hvor det var trygt å dele tanker og refleksjoner. Dette har nok også noe å gjøre med at jeg kjente informanten fra før og at intervjuet ble gjennomført et kjent sted, i kirken.

Den viktigste refleksjonen jeg gjorde under dette intervjuet var at jeg i noen responser avklarte hva informanten mente, ved å komme med forslag fremfor å be informantene om å forklare hva den mente eller utdype svaret. Dette registrerte jeg under transkriberingen og skjønnte at jeg måtte være mer nøye på å stille flere spørsmål som: Hva mener du med det?, kan du utdype det? og hvorfor det? Dette var en god erfaring å ta med seg i de videre intervjuene.

Jeg vil nå beskrive informantene og si litt om hvordan jeg opplevde dem og derved si noe om hvordan man kan lese deres uttalelser.

Ung 1:

En viktig beskrivelse av denne ung 1 er at han/hun har mye erfaring med høymessen og oppleves også som generelt positiv til alt uten at han/hun har eller vil reflektere over hvorfor ting er bra.

Ungdommen er en aktiv deltaker i ungdomsarbeidet.

Ung 2:

Denne ungdommen har evne til å være kritisk også til det jeg sier og arresterte meg på spørsmål hvor han/hun var uenig i det jeg sa. Jeg opplevde derfor svarene til denne ungdommen som troverdige med tanke på at han/hun har svart det den faktisk mener. Ungdommen er ikke en fast gudstjenestedeltaker, men er en aktiv deltaker i ungdomsarbeidet.

Ung 3 og 4:

Disse to ungdommen kjente jeg mindre og opplevdes litt ukomfortable med intervjusituasjonen. Derfor valgte jeg etter deres eget ønske å intervju dem sammen siden de kjente hverandre. Dette valget tok jeg fordi da kunne de spille mer på hverandre og oppleve situasjonen som tryggere. Det opplevde jeg at skjedde, men jeg opplevde allikevel også at de var ganske forsiktige. Disse ungdommene er ikke faste gudstjenestedeltakere og er også relativt nye i ungdomsarbeidet.

Den ene av disse to ungdommene meldte avbud til den andre intervjurunden og derfor er bare ung 4 intervjuet etter observasjonsperioden. Etter dette intervjuet gjorde jeg meg de samme refleksjonene med tanke på ærlige svar, men at det allikevel var fraser hvor jeg opplevde at han/hun svarte oppriktig.

Jeg vil nå gå videre til å analysere intervjuene. Jeg har valgt å samle utdrag fra intervjuene i forskjellige tema for analysen. Det har blitt gjort intervjuer i 2 runder hvor spørsmålene har vært stort sett de samme i 1. og 2. intervjurunde. Når intervjuene nå blir analysert er det 1. intervjurunde sitatene kommer fra hvis ikke noe annet er presisert. Dette fordi det var der hovedgrunnlaget for ungdommenes forhold til gudstjenesten kom frem.

4.3.2 Forhold til høymessen

Jeg ønsker å starte denne analysen med å se på informantenes forhold til høymessen. Felles for alle informantene er at de setter ord på, at de ikke føler seg nært knyttet til høymessen. Ung 2 sier det slik:

Mmm, Jeg har ikke så mye forhold til det. Jeg har aldri vært på det med familien eller, det var liksom sånn med ungdomsarbeidet er jeg på gudstjeneste på en måte. Også er jeg ikke... noen ganger er jeg i kirken, men ikke så ofte sånn på søndager.

Ung 2 setter her ord på at han/hun ikke deltar i høymessens fellesskap, men ut i fra det han/hun sier allerede her, og det som følger etter dette sitatet, ser denne ungdommen på ungdomsarbeidet som sitt fellesskap i kirken. Dette tolker jeg at oppleves sånn for denne ungdommen fordi ungdomsarbeidet er praksisfellesskapet som han/hun har erfaring med og kjenner praksisene og reglene innenfor det fellesskapet. Derfor er det lettere å identifisere seg med fellesskapet i ungdomsarbeidet. Den videre samtalen om dette vil jeg gjengi litt av, for å kunne se på forholdet mellom ungdomsgudstjenestens fellesskap og høymessens fellesskapet.

Intervjuer: Hvorfor tenker du at ungdomsarbeidet eller hva med det har vekket det å være i kirken for deg? Eller hvorfor er det aktuelt?

Ung 2: Hmm, det gjør på en måte at det blir litt tryggere. I Hvert fall nå som ungdomsarbeidet er i kirka. Det er liksom ikke så big deal å komme til kirken.

I: Hvorfor det tror du?

Ung 2: Fordi det er trygt og liksom ungdomsarbeidet er på en måte sånn, hva skal jeg si.. Som en familie nesten.

I: Hvorfor er det trygt å gå i kirken på en søndag da? Eller tryggere.

Ung 2: Kjent med stedet også kjenner man igjen mange av folkene.

I: Så om jeg forstår deg riktig så er det det at man er trygg i huset og at man kjenner noen, det gjør det tryggere å være på gudstjeneste?

Ung 2: Også er det litt det at man er på en måte litt trygg på det som blir snakket om. Sånn som når det er preken og sånn så er det ikke sånn at jeg ikke skjønner noen ting og er helt utenfor.

I: Hvorfor tror du det er sånn?

Ung 2: Fordi vi har lært om det da..

I: Lært om det hvordan da?

Ung 2: Lært om det på ungdomsgudstjenesten og når vi er på leir og sånn.

Dette sitatet vil jeg se i lys av det jeg har redegjort for om forhold mellom praksisfellesskap, jeg har redegjort for at de som deltar i et praksisfellesskap også er forhandlere mellom andre praksisfellesskap ved at de tar med seg erfaringer mellom fellesskapene. Samtalen mellom Ung 2 og meg viser at når han/hun deltar i høymessens fellesskapet, forhandler og opplever han/hun høymessefellesskapet gjennom erfaringene ungdommen har med seg fra ungdomsarbeidet. Menneskene som han/hun kjenner fra begge fellesskapene er med og gjør høymessefellesskapet tryggere å delta i. I tillegg sier Ung 2 at det at begge fellesskapene er i samme lokale også gjør det tryggere å komme. Det er altså ikke bare gjenkjennelige praksiser som gjør det aktuelt eller trygt å være på høymessen, men også kjente folk og at det er et kjent sted. Kunnskapen han/hun opplever å ha med seg fra ungdomsarbeidet er også noe han/hun setter ord på at er med å gjør det som blir snakket om i høymessefellesskapet tryggere fordi som han/hun sier «*så er det ikke sånn at jeg ikke skjønner noen ting og er helt utenfor*».

Ung 1 svarer på spørsmålet om sitt forhold til kirken på denne måten:

Ung 1: Jeg er jo ikke så ofte i kirken, jeg føler jeg var mye mer i kirken før. For da var jeg sånn vikar ikke sant og jobbet i kirka.

I: Som kirketjener? (overrasket)

Ung 1: Ja. Og jeg er jo for det meste på familiegudstjenester egentlig, for jeg synes det er litt mer interessant. For jeg synes egentlig bare vanlig gudstjeneste blir litt kjedelig.

Denne ungdommen sier altså at den ikke opplever at han/hun er så mye i kirken og sier at den var det mer før fordi da var informanten vikar som kirketjener, men trekker allikevel frem familiegudstjenester som noe informanten har forhold til og opplever det som «*mer interessant*». Når jeg graver litt mer i hva dette innebærer begrunnes det først og fremst med at en vanlig gudstjeneste «*tar jo litt tid ikke sant også er det jo prekenen da, det blir jo mye informasjon*». Dette er begrunnelsen for at han/hun setter mer pris på familiegudstjenester.

I det Ung 1 sier her er det to ting som jeg synes er interessant. Det første er Ung 1 viser at han/hun er mer fortrolig med høymessen enn det de andre informantene er ved at hun/hun kan skille mellom forskjellige typer gudstjenester og sette ord på at han/hun har preferanser, som viser at gudstjenestefellesskapet er et praksisfellesskap som han/hun kjenner til og som han/hun ikke lenger er en nykommer av, men kjenner til praksisene og reglene.

Det andre er at han/hun setter ord på at det «*tar jo litt tid ikke sant*» som er felles for alle informantene mine, de setter ord på at de synes det er utfordrende å sitte stille så lenge om gangen og at er utfordrende for deres forhold til og opplevelse av høymessen. Dette tolker jeg som noe som er typisk for det å være ungdom. Sånn jeg tolker Root så krever «*adolescents*» fortsatt mer oppmerksomhet på seg selv og at de trenger at man henvender seg til kulturen som preger ungdoms hverdag. Derfor tolker jeg høymessen som en arena hvor ungdommene blir utfordret på å delta i noe som ikke henvender seg direkte til dem, men hvor de må følge andre regler enn de er vant til i ungdomsgudstjenesten.

4.3.3 Innholdsmettet

En annen ting som alle informantene også setter ord på med tanke på sitt forhold til høymessen, er at høymessen er innholdsmettet. Ung 3 og 4 setter ord på det på følgende måte:

Ung 3: Jeg vet ikke, jeg bare.. Noen ganger er det bare litt vanskelig å følge med egentlig. Jeg vet ikke hvorfor, men innimellom går det liksom ikke det ene øret og ute det andre.

Ung 4: Ja som sagt så blir det jo litt mye på en gang å ta innover seg da så, når først presten snakker mye også skal vi lese i bibelen, så ja.. Det blir litt mye på en gang på en måte.

Her snakket vi egentlig om skriftlesning i høymessen og om de opplever at de klarer å få tak i det som blir lest. Jeg tolker disse utsagnene som at de setter ord på at de allerede ved skriftlesningen i høymessen er mette på kognitivt innhold. Jeg har tidligere redegjort for at Hegstad sier at gudstjenesten henvender seg ikke bare til det intellektuelle mennesket, men også det kroppslige mennesket som får gjøre erfaringer i gudstjenesten. Allikevel tolker jeg at mine informanter her opplever det motsatte og savner mer av kroppslige erfaringer, at de alt før prekenen er litt mett av alle ordene. Senere skal jeg også trekke frem at dette også gjelder for salmene.

Ung 2 sa i forbindelse med spørsmålet om det er noe han/hun syntes kunne vært annerledes i høymessen at:

Ung 2: Det er så mye (sier ungdommen mens han/hun plukker programmet opp og får en ide) kanskje det at det ikke er så mye kunne vært annerledes. Fordi når det blir så veldig mye så er det vanskelig å ta inn. Liksom noen ganger så føler jeg at alt bare flyr forbi. Siden det er så veldig mye som skjer. At det heller kunne vært litt mer sånn konsentrert.

Dette understreker det jeg har skrevet om at informantene opplever høymessen som innholdsmettet. I situert læring og praksisfellesskap vil man når man er ny i en praksis oppleve mange av praksisene og reglene innenfor praksisen som overveldende. Jeg tolker at informantene opplever at det som skjer i en høymessen er overveldende med tanke på hvor mange regler som de må lære seg.

Et utsagn som taler mot dette kommer fra Ung 1, som er litt mer erfaren i høymessefellesskapet. Han/hun setter også ord på at høymessen blir lang og kjedelig, jeg tolker Ung 1 sin uttalelse om det mer som at ungdommens liv ikke får så stor del i høymessefellesskapet som ungdom er vant til ellers i livet. Derfor oppleves det også som langt og kjedelig fordi de er mer bundet enn de er vant til. Ung 1 setter ikke ord på at det blir for mye informasjon annet enn når han/hun snakker om prekenen. Ung 2 sa på samme sted i det 2. intervjuet at:

Ung 2: Nei det er sånn, det er så satt opp alt man skal gjøre og det tar liksom over en time og man skal sitte stille og høre på alt og gjøre sånn som man blir fortalt å gjøre da.

Dette tolker jeg som uttrykk for akkurat det, at ungdommene synes det er utfordrende å følge en mal hvor deres liv ikke får samme naturlige plass som den ellers får i livet deres. Betydningen av det livsnære og relevante hos unge kommer frem. Det er ikke en arena hvor man setter seg ned med ungdommene og ut fra en samtale om det de er opptatt av kommer inn på en teologisk reflekterende samtale, men de må hoppe inn i en teologisk kontekst og samtale i høymessefellesskapet.

På spørsmål om informantene tenker at høymessen er for dem, svarte de.

Ung 1: Egentlig har jeg alltid tenkt sånn at gudstjenesten egentlig er litt for de eldre egentlig, unntatt de familiegudstjenestene. Vanlige gudstjenester.

...

Ung 2: Nei

I: Nei. Hvorfor ikke det?

Ung 2: Eller det kommer litt an på, hvis det er gudstjeneste i ungdomsarbeidet så er det litt mer for meg. Men sånn som de på søndagene... Eller sånn, jeg føler ikke at alt treffer meg. At det kanskje treffer de som er litt eldre og ja.

...

Ung 3: Det appellerer jo til meg, men jeg tenker kanskje at det appellerer mest til de som kanskje er litt eldre da. Jeg vet liksom ikke helt hvordan men det føler bare litt på hvordan man sier ting og sånn da at det liksom bare appellerer mer til de som er eldre da og har hørt på mange flere gudstjenester og sånn.

Informantene er ganske samstemt om at de opplever at høymessen er for eldre. Hvis man skal analysere det med situert læring som verktøy, er det mulig å si at mange eldre har vært i praksisen lenger og oppleves som erfarne deltakere som er nærmere kjernen av praksisen. Men hvis man skal tro det Knut Tveitereid påstår i sin artikkel om ungdomsarbeid, så er høymessen tilpasset godt vokse, med høy utdanning og som er glad i fin kultur. Om det er tilfellet vil fellesskapet bestå, først og fremst en interessert gruppe. Om det er sånn vil det heller ikke være rart at ingen av informantene setter ord på at de opplever høymessen som et fellesskap som er for dem. Hvis høymessen ikke bare henvender seg til eldre, men til en høyt utdannet og kulturinteressert gruppe av eldre vil det også være vanskelig for en ungdom å kjenne på at man kommer nærmere kjernen av en praksis.

Når informantene sier at «jeg føler ikke at alt treffer meg. At det kanskje treffer de som er litt eldre» er det en opplevelse av at det ikke handler om deres liv. Jeg tror det kan være en kombinasjon av at informantene opplever at de eldre er mer erfarne enn de og at gudstjenesten også passer godt for gruppen som Tveitereid beskriver. I Øierud sitt kapittel i boken *Gudstjenester med konfirmanter (2017)* gjør hun rede for at det er stor forskjell på hvordan konfirmanter med mer erfaring med gudstjenester og kristne praksiser opplever høymessen. De oppga at de hadde større utbytte av å delta på gudstjenester enn det de med mindre erfaring fra gudstjenester og kristne praksiser gjorde (Øierud, 2017, s. 199). Mitt materiale er svært begrenset sammenlignet med dette, men ung 1 som er mer kjent med gudstjenesten bekrefter dette også i mitt materiale. Og det peker på at det er mulig

å argumentere for at det å være kjent med praksisene i gudstjenesten er viktig for hvordan ungdom opplever det å delta i gudstjenesten. Jeg tror at det å bli kjent med praksisene og komme nærmere kjernen kan gjøre at ungdom kan sette større pris på fellesskapet.

4.3.4 Salmesang

Salmesang kom frem i intervjuene som et viktig tema for ungdommene. Alle informantene nevnte salmer når vi snakket generelt om høymessen og nevnte salmer som noe de syntes var utfordrende.

Ung 4: Jeg er litt urolig av meg så jeg merker noen ganger at de salmene blir litt lange så det synes jeg er litt slitsomt å høre på når de er veldig lange da så ja.

Salmene trekkes altså frem som litt langtekkelige og slitsomme, det jeg opplever som interessant i dette sitatet er at informanten sier at «det synes jeg er litt slitsomt å høre på». Jeg synes det er interessant at han/hun ikke snakker om å synge salmer, men at det er slitsomt å høre på. Det ligger under at informanten ikke deltar, at han/hun blir en tilskuer fremfor en deltaker. I artikkelen *Menighetens sonndrack (2016)* skriver Balsnes og Mosdøl om liturgisk musikk med funn basert på en kvalitativ studie fra 16 norske menigheter. Der trekker de frem et uttrykk fra musikkforskeren Christopher Small, *musicking* som et begrep som gjør musikk til noe man aktivt deltar i (Balsnes og Mosdøl 2016 s. 19). Dette er ikke opplevelsen ung 4 har i høymessen. I den andre intervjurunden sa den samme informanten helt i starten av intervjuet når vi snakket om forhold til høymessen at:

Ung 4: Som jeg har nevnt tidligere så har jeg ikke så veldig god konsentrasjonsevne så det er litt vanskelig å følge med. Derfor liker jeg ungdomsgudstjenesten litt bedre fordi da kan man være litt mer helt der oppe eller helt der nede eller synge og danse og ja...

Her setter informanten ord på at den føler seg mer fri i ungdomsarbeidet til å delta på den måten som informanten føler for selv. Disse sitatene har ingen direkte sammenheng og er ikke sagt på samme dag, men jeg vil allikevel si at det er mulig å se dem i sammenheng og tolke det som at informanten synes det er utfordrende å delta i et praksisfellesskap hvor det er flere uuttalte og ukjente regler som han/hun ikke kjenner til, og at ungdommen opplever at det er lettere å være mer fri i ungdomsgudstjenesten. Det påvirker også hvordan informanten deltar. Ung 2 sa også noe om forholdet mellom salmesang i høymessen og i ungdomsgudstjenesten.

Ung 2: Jeg vet ikke, det er jo ikke så mange salmer som jeg liker så veldig godt. Men sånn som på ungdomsgudstjenestene så er det jo bare sånn vanlig lovsang. Og jeg føler at det betyr litt mer enn en treg salmesang.

I: Men hva tenker du når du synger en lovsang da?

Ung 2: Hva jeg tenker?

I: Det å være med å synge sier det noe til deg?

Ung 2: Det føles litt mer ut som et fellesskap på en måte. Og så når man kan alle sangene så er det mer kjent og det er deilig.

I: På hvilken måte da?

Ung 2: Jeg vet ikke jeg. Det bare... Man trenger ikke anstrenge seg og man trenger liksom ikke å være noe mer da på en måte.

Ingen av informantene trekker frem sjangerforskjellen på salmer og lovsang som viktig, ei heller orgel eller band. Det er ikke sånn at jeg tror at det er uten betydning, men at det ung 2 sier om at «når man kan alle sangene så er det mer kjent og det er deilig», tror jeg er et nøkkelord for hvordan salmesangen i høymessen oppleves. Sangene på ungdomsgudstjenesten er nemlig ikke bare lovsanger, men det er også et utvalg av salmer som har blitt arrangert for band, men som fortsatt har samme tekst og melodi. I artikkelen *Menighetens soundtrack (2016)* skriver Balsnes og Mosdøl først og fremst om den liturgisk musikken i høymessen og bakgrunnen for å kalle den liturgiske musikken for menighetens soundtrack er at en ting som går igjen i intervjuene er at informantene vektlegger det gjenkjennelige som viktig (Balsnes og Mosdøl 2016 s. 19-26). Dette tror jeg også er en bakenforliggende årsak til mine informanternes opplevelse av musikken i høymessen. I den andre intervjurunden snakket jeg og Ung 1 litt om det å synge salmer.

Ung 1: Det beste er å synge salmer man kan.

I: Ja. Hvorfor det?

Ung 1: Fordi de kan man.

I: Man hva gjør det bedre at man kan dem?

Ung 1: Man kan de jo og da får man liksom deltat mer da.

I: Hvordan da?

Ung 1: For eksempel hvis du er på konsert da også kommer det en sang du kan så er du jo med og synger på den, hvis det er en konsert hvor man kan være med å synge på sanger. I stede for når det kommer en sang som du aldri har hørt før.

Her setter informanten ord på hvor lett eller vanskelig det er å delta på salmesangen og bruker å synge med på en konsert som analogi. Jeg synes det er interessant fordi informanten har et godt poeng. At det oppleves bedre å synge en salme som man kan på en gudstjeneste enn når man må sitte og konsentrere seg om å gjette melodien gjennom hele salmen. Når man opplever at andre synger med og kan salmen er det også lett å føle at man ikke klarer å delta i fellesskapet på en likeverdig måte som de andre deltakerne. I det andre intervjuet med Ung 2 kom vi også inn på dette tema hvor han/hun snakket om at høymessen passer bedre for eldre *«Kanskje fordi de som er eldre liker litt bedre sånn salmer fordi det betyr sikkert noe for dem hvis de på en måte alltid har sunget det»*. Så snakket vi om hva som betyr noe for informanten. Det var sanger fra ungdomsarbeidet og grunnen til det var *«Det er jo hvordan sang og melodi er da. Også kanskje litt det at da kan alle dem, men jeg kan ingen salmer på en måte.»*

Ung 2: Ja, jeg tror nok det fordi sånn, gamle folk sier jo at de måtte lære det på skolen og de kan alt, men hvis jeg skal kunne de salmene så er det bare fordi jeg har sunget dem i kirken. Og så ofte er ikke jeg i kirken på gudstjeneste at jeg har lært meg dem.

Informanten trekker inn historie inn i samtalen, fra en tid hvor trosopplæringen var en del av skolen og man på skolen lærte blant annet salmer. Informanten trekker en sammenheng mellom det *«gamle folk»* lærte på skolen og det de gjorde i kirken. Informanten trekker en tråd mellom to praksisfellesskap, skolen og høymessen, og setter ord på hva man lærte i skolefellesskapet som kunne anvendes for å kunne delta i gudstjenestefellesskapet og setter ord på at dagens unge ikke lærer dette på skolen, men må komme til kirken for å lære og der er man ikke like ofte som på skolen.

4.3.5 Deltakelse

Deltakelse er et tema som er underliggende for mye av det som ble snakket om i intervjuene, både delkapitlet om salmesang og nattverd kunne også handlet om deltakelse. Derfor vil jeg nå også trekke frem deler av intervjuene hvor vi har snakket om informantenes opplevelse av seg selv som

deltakere i høymessen. Når vi snakket om det kom det tydelig frem at informantene var av den oppfatning at de var deltakere i gudstjenestefellesskapet fremfor tilskuere.

I: Hvordan opplever du din egen eller menighetens deltakelse i gudstjenesten? Er man en deltaker eller er man en tilskuer?

Ung 1: Man er jo deltaker vil jeg si da.

...

I: Hvordan opplever du din og forsamlingens deltakelse i gudstjenesten? Sitter man og er tilhører og får noe eller er man med og feirer gudstjeneste tenker du?

Ung 2: Litt begge deler. Fordi det er jo sånn at hvis jeg er på gudstjeneste så er det ofte for å få påfyll på troen og da føler jeg at jeg får noe, men samtidig er jeg med og synger og liksom reiser oss og sånne ting.

Ungdommene er altså også bevisst på at høymessen er et praksisfellesskap hvor det ikke bare er sånn at man er en passiv mottaker av et budskap, men hvor deltakerne i fellesskapet også er aktive i det å feire gudstjenesten. I det andre intervjuet med Ung 1 snakket vi om likheter mellom ungdomsgudstjenesten og høymessen.

I: Ja. Men Vår Får, det er en ferdig ting som er skrevet og er helt lik på gudstjenesten og på ungdomsgudstjenesten, men den blir gjort litt forskjellig. Er det bra at den er lik?

Ung 1: Ja fordi da kjenner den man jo igjen.

I: Ja, men hva er bra med det?

Ung 1: For eksempel hvis du som regel er på ungdomsgudstjenesten også er du på en gudstjeneste så kjenner du den igjen. Så kan du den også.

I: Hvorfor er det viktig å kunne den?

Ung 1: For da får man vært med og deltatt.

Det er altså ikke bare sånn at det å delta i høymessen handler om å gjøre det andre gjør, men det handler om å kunne praksisene «for da får man vært med og deltatt.» Jeg tolker dette som at Ung 1 mener at det er en forskjell på hvordan man er deltakende; om man leser Vår Far fra et ark eller om man er kjent med den fra før. I lys av situert læring kan man si at dette er forskjellen på å være en fullstendig nykommer som er avhengig av hjelp for å kunne ta del i praksisen og en deltaker som er

litt nærmere kjernen i praksisen og har i større eller mindre grad mulighet til å klare seg selv uten hjelp. At det å kunne for eksempel en bønn som Vår Far er å ta et steg fra å være nykommer til å være en litt mer erfaren deltaker. Når ordene er like har det også en større overføringsverdi mellom praksisfellesskapet i ungdomsgudstjenesten og gudstjenestefellesskapet, selv om det i dette tilfellet ikke er sånn at praksisen er helt lik.

I boken *Delaktighetens kris (2016)* skriver forfatter Caroline Gustavsson om deltakelse i gudstjeneste i Svenska kyrkan at det ikke er noen krav om å bekjenne en tro for å få lov til å delta på en gudstjeneste, men samtidig er gudstjenesten utformet sånn at delaktighet nesten forutsetter en forståelse av symbolene i gudstjenesten. Det krever en relativt høy teologisk kompetanse (Gustavsson 2016 s. 17). Dette tror jeg også er en viktig del av opplevelsen informantene mine har av høymessen, at du ikke er kjent med symbolene. Derfor er det svært interessant å se på hva informantene sier om deltakelse hvor de er kjent med liturgien og praksisen. Nattverden er kanskje den viktigste delen av gudstjenesten hvor informantene følte seg fortrolige med symbolene.

4.3.6 Nattverd

I de første intervjuene var samtalen om nattverden noe som overrasket meg. Det skjedde noe med stemningen i rommet da vi snakket om nattverd. Ungdommene satte seg opp og snakket med en annen tone og med andre ord enn det de gjorde i resten av intervjuet. Nattverd var et tema som jeg opplevde at informantene hadde et mer positivt forhold til enn andre tema.

I: Hva tenker du eller hva føler du når du går til nattverd?

Ung 2: Jeg føler at det er trygt, eller liksom at det bygger en trygghet på en måte.

I: Hvordan da?

Ung 2: Jeg vet ikke. Det er jo også noe alle gjør, eller man kan jo velge, men liksom det bare føles godt.

Trygghet og fellesskap er noe som går igjen i informantenes svar på dette spørsmålet. For å forenkle så tror jeg at dette først og fremst handler om deltakelse, men at de her opplever at det «*alle gjør*» er noe informantene også kunne delta på. For å skjønne hvorfor informantenes opplevelse av nattverden var annerledes enn andre ledd i høymessen vil jeg peke på ungdomsgudstjenesten. Denne praksisen var informantene godt kjent med fra tidligere, fordi nattverd hadde vært en viktig

del av ungdomsgudstjenesten i flere år og er derfor en godt etablert praksis i ungdomsgudstjenesten. Det tolker jeg også som grunnen til at de opplever denne praksisen som annerledes enn andre praksiser i høymessen. Det er altså en praksis som har en relativt stor overføringsverdi mellom praksisfellesskapene i ungdomsgudstjenesten og i høymessen. Når jeg spurte Ung 2 i det andre intervjuet om hva han/hun trodde om denne sammenhengen svarte ungdommen:

Ung 2: Ja det er jo fordi det er tryggere på en måte. Fordi det er ikke så trygt å sitte å synge salmer som man ikke kan, men når det er noe man har gjort mange ganger. Jeg føler at ungdomsgudstjenesten er litt mer mitt miljø enn kirken på søndager.

Informantene har også evne til å kunne reflektere over nattverdens historie og peker tilbake til Jesu innstiftelse av nattverden, at praksisen har vært gjort siden da og at det også er noe som alle kristne gjør i dag. Informantene viste altså evne til å sette denne praksisen i en større kontekst og se sin egen deltakelse i sammenheng med den store konteksten. Dette viser at det også har vært en språkliggjøring av praksisen hvor informantene ikke bare deltar i en praksis, men de kan også sette ord på hvorfor praksisen er som den er og hva som gjør det fint å delta. Dette er i tråd med det Afdal påpeker om språkliggjøring av praksisene i situert teori.

Ung 4: Det er et fellesskap som alle gjør. Det er ikke bare her, men i hele verden. Så da føler jeg meg som en del av fellesskapet. Så det er kanskje det som jeg synes er fint med nattverd.

...

Ung 1: Det er jo det at man gjør det samme som skjedde den dagen Jesus ble tatt da.

I: Ja, så du tenker at det har en historie på en måte?

Ung 1: Ja.

I: Men hva tenker du? For du gikk til nattverd i dag? (bekreftende lyd) Hvorfor gjør du det?

Ung 1: Det er jo fordi at jeg alltid har gjort det egentlig. Og presten sier jo sånn herre Jesus... (tenker) Jesus blod øst for deg eller noe sånt noe. Også Jesus legeme ett eller annet. Så det er jo liksom å ta, få en del av Jesus da.

Det fysiske ved nattverden er også noe som alle informantene tar tak i, både det at det er noe man fysisk gjør i rommet, men også at det er noe man fysisk mottar.

Ung 2: Hmm. Fordi det er liksom eeøø, når man fysisk liksom får det brødet og dypper det i vinen, så er det noe annet enn å høre på ord som liksom skal gå inn i deg. Når det faktisk er noe man gjør på en måte.

Når Hegstad snakker som gudstjenesten som ritual sier han at «*Som ritual involverer gudstjenesten ikke bare menneskets intellektuelle funksjoner, men også kroppen*» (Hegstad 2009 s. 172).

Nattverden er et konkret eksempel hvor jeg tolker at ungdommenes erfaringer tydelig er kroppslige erfaringer av ritualen. Informantene reflekterer også over det å få ta i mot en del av Jesus og setter ord på at det handler om deres tro. Jeg tror at det at de kan praksisen fra før, gjør at opplevelsen av praksisen blir mer kroppsliggjort. Fordi de slipper å se på eller å få hjelp fra de andre deltakerne i praksisen for å kunne delta, da kan de også erfare praksisen i større grad med kroppen. Dette gjelder også for det ung 1 sa tidligere om forskjellen på å lese vår fra et ark og å be vår far når man kan den utenat.

4.3.7 Forhold mellom fellesskapene

I den andre intervjuunden snakket jeg med informantene om endringene som hadde blitt gjort i ungdomsgudstjenesten og hadde en samtale hvor de kunne reflektere over om endringene hadde preget noe av opplevelsen de hadde med høymessen denne gangen. Det var ofte en fruktbar samtale, men det er også vanskelig å si hvor stor del jeg var av deres refleksjoner og i hvor stor grad jeg påvirket det de sa. Noen ganger kom de meg i forkjøpet og sa noe om sammenhengen mellom fellesskapene før jeg spurte og andre ganger spurte jeg konkrete spørsmål om sammenhengen hvor det er vanskelig å si om de gjentar etter meg eller om det er deres egne erfaringer.

Ung 1 var med på planleggingsmøtene til gudstjenestegruppen hvor endringene ble diskutert og evaluert, så denne ungdommen visste godt om endringene som var gjort. Derfor må disse uttalelsene leses med det som bakteppe.

I: Nådehilsen og inngangsord. Det er en av tingene som du sier at du synes er fint fordi da får man mer gudstjeneste inn i ungdomsgudstjenesten, men tror du det kan gi mening andre veien også? Så det kan være sånn at fordi man kjenner det fra ungdomsgudstjenesten så kan det være fint å høre det på gudstjeneste også?

Ung 1: Ja ja.. Sånn at man får et bedre forhold til gudstjeneste?

I: Ja

Ung 1: Ja

I: Hvorfor det?

Ung 1: Fordi da blir det mer ungdomsgudstjeneste i gudstjenesten, hvis man ser det andre veien.

Dette synes jeg er interessant fordi Ung 1 her setter ord på det som kan ha overføringsverdi av praksisene mellom to praksisfellesskap hvor praksisene er gjenkjennelige. Dette er ikke noe nytt i denne analysen, men det som kan være viktig for trosopplæringen er at denne sammenhengen kan være en viktig del ved det Norheim skriver om som «en tro som varer ved» ved at praksisene som hører troen til er praksiser som kan vare ved gjennom hele livet fordi man møter de samme praksisene i ungdomstiden som man gjør i høymessen. Hvis det Ung 1 sier er mulig, at det blir mer ungdomsgudstjeneste i høymessen hvis man ser det fra en ungdomsgudstjenestedeltakers perspektiv, når det som er kjent fra ungdomsgudstjenesten også blir kjent i høymessen. Da kan det være med å bygge bro fra trosopplæringens fellesskap og over til høymessens fellesskap, som kan bli en naturlig vei å gå etter som man vokser opp. Og troen kan vare ved gjennom at praksisene også varer ved.

Ung 2: Jeg tror kanskje at ungdomsgudstjenesten kanskje gir mening til de tingene man gjør på høymessen.

I: Det var flott sagt. Hvorfor tror du det?

Ung 2: Hvorfor jeg tror det?

I: Hva med ungdomsgudstjenesten gir mening til høymessen?

Ung 2: Ungdomsgudstjenesten er liksom litt sånn mer hjemme og liksom det man gjør hjemme, det er trygt. Men gudstjenesten det er veldig sånn nå er vi i kirken på gudstjeneste stemning.

Ung 2 sammenligner altså ungdomsgudstjenesten med et trygt hjem og setter høymessen opp som en kontrast til det, men denne sammenligningen handler også om at det som er «kjent» fra «hjemme» er «trygt» og hvis man møter det et annet sted kan det bli trygt også der. Et eksempel på det er 3x3 klokkeslag som ble innført som en del av ungdomsgudstjenestene, hvor medliturgen sa «*Nå kan dere be noen stille bønner, mens vi hører klokkene ringe 3x3*». Samtalen rundt 3x3

klokkeslag var det som overrasket meg mest i den andre intervjurunden, fordi alle informantene nevnte det tidlig i intervjuet som noe fint i høymessen når vi snakket generelt høymessen. Når vi snakket mer konkret om denne delen av høymessen fortalte ungdommene dette:

Ung 4: Det tenkte jeg faktisk på på gudstjenesten nå, så ja det har jeg fått med meg.

I: Ja fortell om det.

Ung 4: Nei jeg bare tenkte at det har vi hatt i ungdomsarbeidet eller ungdomsgudstjenesten. Så det var liksom et minne om ungdomsgudstjenestene vi har hatt så det var noe jeg kjente meg igjen i.

...

I: Så på ungdomsgudstjenesten nå har vi hatt 3x3 klokkeslag også har det blitt introdusert som stille bønner, mens vi hører klokkene ringe. Du sa jo det før vi kom til det, at jeg hadde ikke bedt med de ordene som er i liturgien under den stille bønningen og noe mer jeg ikke husker, men du refererte til det. Hvorfor tror du at du gjorde det? Hvorfor husker du stille bønn på en måte?

Ung 2: For da har man litt tid til å si det man vil si selv. At man sitter ikke og leser opp noe. Og jeg føler at man mener det så mye mer når det er stille bønn.

I: For å spørre om noe annet. Når du sa stille bønn i stedet, tenkte du stille bønn som den som er under klokkene eller tenkte du stille bønn som i når man ber for seg selv.

Ung 2: Nei, jeg tenkte på den under klokkene.

Det er allikevel ikke sånn at det er tilfellet at alt som ble lagt til i ungdomsgudstjenesten er observert som noe gjenkjennelig i høymessen. For eksempel skriftlesning kjent ikke ungdommene igjen mellom samlingene selv om den var gjort helt likt. Det var også noen praksiser fra ungdomsgudstjenesten som også var tydelig savnet i høymessen når praksisen var litt annerledes. For eksempel praksisen rundt å be vår far.

I: Og så.. Vår far. Hvordan opplever du å si den på gudstjeneste?

Ung 2: På gudstjeneste så er det helt greit liksom, men i forhold til på ungdomsgudstjenesten så er det litt kjedelig, fordi jeg synes det er fint når man der tar hverandre i hendene også ber for hverandre og så sier den (vår far).

I: Hvorfor det?

Ung 2: Sikker fordi vi er litt mer samlet. Og det er jo en hyggelig ting å gjøre. Liksom den som sitter ved siden av meg ikke bare er den som sitter på stolen ved siden av, fordi du skal jo faktisk be for den personen og den skal be for deg og sånne ting. Og det gjør man jo ikke i en vanlig gudstjeneste.

Det Ung 2 beskriver her er at lignende praksiser også kan skape et slags savn om å få praktisere på den måten man er vant til. Det er kanskje en utfordring ved det å komme som en nykommer til høymessen. At man kan oppleve at det er begrenset hvor stor påvirkning man har på aktiviteten som nykommer og at om man har med seg gode erfaringer fra et annet lignende fellesskap er det ikke sikkert at man får mulighet til å ta dette med inn i det nye praksisfellesskapet. Dette kan skape et savn tilbake til det praksisfellesskapet man er best kjent med og har større innflytelse på.

4.4 Oppsummering

I dette kapitlet har gudstjenestegruppens arbeid og evaluering blitt presentert, analysert og tolket. Prosessen med å innføre liturgi inn i ungdomsgudstjenesten må sies å ha vært en vellykket prosess hvor evalueringen i gruppen var at liturgien fungerte godt og var mulig å formidle på en levende måte også i en gudstjeneste som var tilpasset for ungdom, uten at den mistet sitt ungdommelige preg.

I intervjuene har jeg også presentert hvordan informantene opplever høymessen og seg selv som deltakere i høymessen. Mye innhold og salmesang har blitt trukket frem som noe informantene har opplevd som vanskelig i høymessen og nattverd som noe de opplever som svært meningsfullt. Jeg har også presentert materiale fra intervjuene hvor jeg tolker at praksiser som er like i både høymessen og ungdomsgudstjenesten har større overføringsverdi enn praksiser som bare kan forklares som det samme ved at det har samme meningsinnhold. Eksempler på dette er glorialedd som lovsang, lovsang som allsang, men som ikke gjør salmene mer kjent allikevel. Mens ledd som nådehilsen, trosbekjennelse, vår far, nattverd, velsignelsen og 3x3 klokkeslag som var identiske i begge fellesskapene hadde større overføringsverdi og har påvirket deres opplevelse av seg selv som deltakere i høymessen. Allikevel er det sann at de leddene hvor de selv må delta på en tydeligere måte er de leddene som ungdommene setter ord på at har størst betydning.

5. Drøfting

Jeg vil nå drøfte funnene fra analysen som jeg opplever som relevant i lys av mitt forskningsspørsmål. Dette kapittelet er strukturert på følgende måte: Jeg vil drøfte deler av analysen med et bredere syn på teori og skape en samtale mellom analyse og teori. Etter det vil jeg drøfte på tvers av materialet med delproblemstillingene som utgangspunkt.

5.1 Samtale mellom analyse og teori

5.1.1 Situert læring og praksisfellesskap

Jeg har i analysen tolket deler av materialet i lys av situert teori, men jeg vil nå drøfte hvorfor dette er relevant og hvilken betydning det kan ha for læring i trosopplæringen.

Som jeg har redegjort for, er situert læring en teori hvor læring er noe som skjer i fellesskapet med andre gjennom praksis og samtale. Dette mener jeg er et godt utgangspunkt for religiøs læring fordi religiøsitet handler om å erfare i like stor grad som det å tilegne seg kognitiv kunnskap. Erfaringene skjer i praksis sammen med kunnskap man tilegner seg gjennom samtale. Jeg vil derfor argumentere for at, hvis situert læring skal legge til rette for religiøs læring på en god måte er utfordringen etter min erfaring å få lagt godt til rette for samtale rundt praksisen. At deltakerne i praksisen kan snakke om praksisen, dele erfaringer og kunnskap, gjør at praksisen blir fylt med mening og dypere læring kan skje.

Jeg tror at i tilfellet som jeg har forsket på, må denne samtalen først og fremst komme fra kjernen i aktiviteten. Det at gudstjenestegruppen for ungdomsgudstjenesten møttes for å snakke om endringer i ungdomsgudstjenesten, førte til en samtale om innholdet i liturgien. Denne samtalen opplevdes som svært meningsfull, fordi ungdommene gjennom samtale med presten og meg fikk ny kunnskap om praksiser som de var godt kjent med etter flere år som deltakere. Dette skapte, som jeg har redegjort for i analysen, flere «wow-opplevelser» for disse ungdommene.

Det førte også til at ungdommene tok med seg denne samtalen videre. Først og fremst tenker jeg på hvordan for eksempel medliturgen tok med seg konsentrerte introduksjoner av praksiser inn i sin ledelse av ungdomsgudstjenestene. Dette mener jeg var en god inngang til praksisene og til videre samtale om praksisene blant deltakerne, ved at de fikk knagger å henge praksisene på. Et eksempel på dette er 3x3 klokkeslag på slutten av ungdomsgudstjenesten, hvor medliturgen sa «Nå kan dere

be noen stille bønner, mens vi hører 3x3 klokkesalg». Denne korte introduksjonen mener jeg er starten på noe som kan være en samtale deltakerne i mellom, hvor de får en felles referanseramme om praksisen som kan legge til rette for en samtale om praksisen deltakerne i mellom. Hvor nykommere får mulighet til å stille spørsmål til mer erfarne deltakere om praksisen. Det var også tydelig i 2. intervjurunde at dette var noe som hadde preget måten informantene gikk inn i denne praksisen i høymessen. Dette viser også hvorfor aksjonsforskning var en viktig metode i min studie ved at første ledd i denne samtalen var rundt bordet med gudstjenestegruppen da vi planla samlingene.

Mindre konkret tror jeg også at det er sannsynlig å tro at lederen for bandet som også var medlem av gudstjenestegruppen, tok med seg tema fra samtalen om musikk i gudstjenestegruppen, tilbake til bandet og fortsatte en samtale der, om musikkens symbolske betydning i gudstjenesten. For eksempel en samtale om lovsangen som skulle være glorialedd og om lovsangen som skulle være takksigelse etter nattverden. Dette mener jeg kan være utgangspunkt for en samtale som kan føre til en dypere forståelse av praksisen som bandet i ungdomsgudstjenesten er en del av. Som kan være meningsskapende for deltakerne i bandet ved at de får ny innsikt om praksisens symbolske betydning. Jeg tror også at når disse lovsangene som var en del av liturgien ble introdusert på lignende måte som 3x3 klokkeslag, ga det praksisen en retning og etablerte et språk som deltakerne i ungdomsgudstjenesten kunne ta del i.

Læring er i denne oppgaven forstått som deltakelse. Deltakelsen i ungdomsgudstjenesten er for de fleste ungdommene ikke knyttet til en bestemt oppgave som for ungdommene i gudstjenestegruppen, bandet eller de med lignende oppgaver. De fleste deltakerne på en ungdomsgudstjenesten er i menigheten, derfor er det også interessant å drøfte hvordan læring kan skje for de som ikke har bestemte oppgaver. Ungdomsgudstjenesten har som jeg har redegjort for en stor pågang av nye deltakere gjennom konfirmantene som kommer. Denne strømmen av nykommere har ikke vært fokusområde i mine observasjoner, men jeg vil allikevel si noe om denne gruppen. Fordi det i aktiviteten er nettopp den store pågangen av nykommere som er den vanskeligste gruppen å nå.

Ofte er halvparten av ungdommene som deltar på ungdomsgudstjenestene der for første gang, dette gjør at det er mange nykommere i praksisen, noe som fører til at det er en stor gruppe som ikke

kjenner praksisens regler. Derfor er mulighetene for læring utfordret i en situasjon hvor nykommerne er så mange at de mer erfarne i praksisen ikke har mulighet til å ta nykommerne med i en samtale. Og hvor nykommerne ikke har mulighet til å se på og lære av de mer erfarne om hvordan de praktiserer. Nykommerne er en så stor gruppe at de ikke nødvendigvis tener å sosialisere seg med de mer erfarne deltakerne i praksisen i det hele tatt. Da står man i fare for at nykommerne ikke blir forhandlere i praksisen, men at de etablerer en helt ny praksis ved siden av den eksisterende praksisen.

Da blir praksisfellesskapet som sosialt system svært utfordret fordi nykommerne vil ha stor påvirkning på hvordan menigheten i ungdomsgudstjenesten praktiserer. Forholdet blir først og fremst mellom de som leder ungdomsgudstjenesten og menigheten som gruppe, og ikke deltakerne i menigheten i mellom. Som jeg har redegjort for tidligere så er det i relasjonen mellom nye deltakere og litt mer erfarne deltakere at læringen skjer i størst grad. Dette er som sagt utfordrende for hvordan læring gjennom deltakelse skjer i ungdomsgudstjenesten. Hvor de av nykommerne som kommer nærmere kjernen av praksisen er enten de som kjenner noen i praksisen fra før eller de som av en eller annen grunn blir lenger i praksisen og gjennom det knytter relasjon til de faste deltakerne og blir en del av praksisfellesskapet.

I analysen av intervjuene har jeg sett at informantene har vist evne til å trekke inn annen kunnskap og historie og knytte dette til praksisene i høymessen. Dette er viktig med tanke på læring i ungdomsgudstjenesten, fordi det viser at ungdommen ikke kommer til ungdomsgudstjenesten som blanke ark som er klare til å tegnes på, men de kommer med erfaringer fra andre praksiser som de knytter til praksisene i ungdomsgudstjenesten. For mine informanter har dette handlet om kognitiv kunnskap fra for eksempel konfirmantundervisning. Dette viser en sammenheng mellom ulike former for læring. Det viser at læring som tilegnelse også har en viktig funksjon for læring som deltakelse ved at de kan bidra til at læringen gjennom deltakelse kan foregå på et dypere nivå, når innholdet bak praksisen er kjent. Læringen i gudstjenestegruppen er også til en viss grad kognitiv, ved at presten og jeg har bragt kognitiv kunnskap med inn i samtalen om praksisene.

Kunnskap fra andre praksisfellesskap er kanskje et punkt hvor det kan være mulig at nykommerne i ungdomsgudstjenesten kan ta større del i praksisfellesskapet. Ved at de har med seg kunnskap fra for eksempel konfirmantundervisningen og at de er kjent med praksisene fra tidligere i

trosopplæringen. Hvis praksisfellesskap skal fungere må det være sånn at deltakerne i en praksis til en viss grad er enige om hvordan praksisene skal praktiseres. Det betyr ikke at alle må være enige om at praksisen alltid skal være lik. Men det betyr at det burde være en viss gjenkjennelighet og overførbarhet praksisfellesskapene i mellom, et delt repertoar. Hvis flere av praksisene i et fellesskap er kjent fra et annet fellesskap, vil det kunne være lettere å kjenne at man er en del av praksisfellesskapet. Ut i fra dette mener jeg at trosopplæringen burde ha en rød tråd av praksiser, som er gjenkjennelige for deltakere i alle aldre. Det kan gjøre det lettere og mer naturlig for barn og unge å gå videre til aktiviteter i trosopplæringen etter som de blir eldre, og til slutt også lettere å delta i høymessefellesskapet når trosopplæringen er over.

Dette bringer meg over til det siste punktet jeg vil drøfte om situert læring. Jeg har tidligere redegjort for at presten og jeg har fungert som forhandlere mellom høymessen og ungdomsgudstjenesten. Dette tror jeg faktisk er noe som skjedde i samtalene i gudstjenestegruppen. «Wow-opplevelsene» er eksempler på at språkliggjøringen av praksisene ungdommene kjente, førte til en dypere forståelse for praksisenes symbolske betydning, som de opplevde som meningsfulle. Kyrie er det beste eksemplet på en samtale hvor jeg opplevde at læring ikke skjedde. Jeg tror dette handler om at det ikke fantes et delt repertoar og at når ungdommene ikke kjente praksisen hadde de heller ingen knagger å henge symbolikken på. Og da fantes det ikke et delt repertoar som samtalen kunne basere seg på. Spørsmålet er da; i hvor stor grad skal ungdommene i trosopplæringen få være med å forhandle hvilke praksiser som skal være med. Kan man egentlig ta nykommere med inn til kjernen av praksisen og la de være med å forhandle hva som skal være med og ikke. For hvis man ikke har et delt repertoar når man skal forhandle om hvilke praksiser som skal være med og ikke, blir det også vanskelig å vite hva man egentlig forhandler om.

5.1.2 Ungdom og ungdomsarbeid

Andrew Root skriver om ungdomsarbeid og ungdomskultur, at denne kulturen ikke er noe som er på siden av samfunnets kultur som helhet. Men at ungdomskultur er en reaksjon på kulturen de står midt i, derfor må man ta denne kulturen på alvor. For mitt prosjekt vil jeg si at dette betyr at ungdomsgudstjenesten er en reaksjon på kulturen som de står i. Denne kulturen kan man enten la flyte på siden av menighetens kjerneaktivitet og la ungdommen få rase fra seg eller så kan man i samtale med ungdom sette seg ned, lytte og ta de med i en samtale som legger til rette for teologisk og i dette tilfellet liturgisk refleksjon. Fra dette kan ungdomsmiljøet komme med sin reaksjon på

kulturen som de står i. Dette mener jeg er det vi har lagt til rette for i denne studien. Hva det konkrete utfallet av dette vil være på sikt, er ikke mulig for meg å si, men det jeg ser på som uunngåelig er at ungdommene er morgendagens kirke og at kulturen de kommer fra vil være med å prege kirken i fremtiden. Derfor vil jeg argumentere for at det er nødvendig at ungdom har blitt utfordret på teologisk og liturgisk refleksjon som de kan knytte til sin kultur og sin livsverden som de også kan ta med seg videre.

Norheim skriver om ungdomsarbeid og argumenterer for praksiser som varer ved og som er verdt å vende tilbake til. Mitt argument til dette er at hvis man skal legge til rette for praksiser som varer ved, er det to muligheter for disse praksisene. Enten er det praksiser som unge lærer i trosopplæringen som tåler å repeteres gjennom et helt liv og som kan bli viktig for den som repeterer denne praksisen, men som ikke er praksiser de nødvendigvis møter igjen i det videre menighetsfellesskapet. Bruk av kristuskrans er et eksempel på en sånn praksis som tåler å repeteres gjennom et helt liv, men som ikke nødvendigvis er en praksis man vil møte ellers i kirken. Det andre er at unge lærer praksiser i trosopplæringen som er basert på praksisene man møter i gudstjenestefeiringen og at trosopplæringen legger til rette for at disse praksisene fylles med mening så praksisen kan være verdt å vende tilbake til. Ved at de kommer fra høymessen er det praksiser som vil vare ved, ikke bare fordi det er noe man har lært og kan praktisere hjemme, men fordi det er praksiser som man også kan praktisere i fellesskap med andre i høymessen. Dette mener jeg er måten trosopplæringen burde relatere seg til høymessefellesskapet. At trosopplæringen har en rød tråd av praksiser som har vist seg å være slitesterke over tid og som man kan forvente at vil være det i tiden som kommer. Praksiser barn og unge kan møte i sin fremtidige relasjon med kirken og høymessefellesskapet.

I mitt prosjekt var dette et viktig punkt å vurdere. I intervjuene mine ble jeg i første runde overrasket over hvor knyttet ungdommene var til nattverden, og i hvor stor grad det preget deres opplevelse av det å delta i en høymesse. Enda mer overrasket ble jeg over hvor fort de hadde tatt til seg praksisen med å be egne bønner under 3x3 klokkeslag, noe som ble en arena hvor ungdommenes livsverden fikk komme inn i høymessen på en helt annen måte. Det var tydelig at praksisene som ungdommene ikke hadde møtt i andre aktiviteter i kirken, opplevdes som fremmede og ga dem en opplevelse av at høymessen ikke var for dem, fordi de ikke visste hvordan de skulle delta. Jeg tror at dette ble viktig for dem fordi det var praksiser som de opplevde at varte ved, siden

de hadde blitt med over fra ungdomsgudstjenesten til høymessen. Da ble det som Ung 1 sa «da blir det mer ungdomsgudstjeneste i gudstjenesten, hvis man ser det andre veien», denne gjenkjennelsen er noe jeg tror informantene mine opplevde som trygt. Jeg tror at det var praktiser hvor de opplevde at de mestret det å være deltakere i høymessen. At de hadde kommet videre fra å være nykommere til å være litt erfarne deltakere.

5.1.3 Menighet og gudstjeneste

Jeg vil nå drøfte gudstjenesten som fellesskap med fokus på hvordan trosopplæringen står i forhold til menigheten og gudstjenestefellesskapet.

Hegstad argumenterer for at gudstjeneste er «...*alt en med rimelighet kan betegne som en «samling i Jesu navn» (Hegstad 2009 s.149)* og skriver at det ligger et løfte om guddommelig tilstedeværelse i dette fellesskapet. Han skriver at det som kjennetegner dette fellesskapet er et slags mønster og gjenkjennelighet i det som skjer.

Jeg vil med min studie som utgangspunkt argumentere for at kirkens trosopplæring ikke bare er en lang kirkeskole, men at det hele veien er og burde være samling i Jesu navn og derfor kan forstås som gudstjenestefellesskap selv om det er tiltak som ikke inngår i kirkens gudstjenesteplan. Jeg mener at dette er en legitimitet som trosopplæringen fortjener, men det krever også av trosopplæringen at fellesskapet kjennetegnes av et mønster og gjenkjennelighet. Som også kan kjennes igjen i høymessen. For at dette skal fungere må det også være sånn at deltakerne i trosopplæringen allikevel kan få være med å forhandle praksisene. Så det etableres en kontinuerlig samtale om praksisene i praksisfellesskapet, hvis ikke vil praksisene stivne og miste sin kraft.

Når Tveitereid skriver i «Reflektorium» om ungdomsamenighet prøver han å etablere tanken om et kompromiss hvor han som daværende leder i en ungdomsamenighet erkjenner at et gudstjenestefellesskap for en spesiell aldersgruppe ikke er målet, men at det er et viktig virkemiddel på vei til målet, som er en menighet og gudstjeneste for alle aldersgrupper. Dette vil jeg nå, 13 år etter det ble skrevet, trekke frem som et viktig poeng for kirkens trosopplæring i dag. At fellesskapet i trosopplæringen er et viktig mål på vei mot et menighets og gudstjenestefellesskap som er for alle. Dette er ikke noe nytt og er helt i trå med trosopplæringens mål, men jeg vil argumentere for at om dette skal kunne skje, må barn og unge møte høymessens praksiser gjennom

hele trosopplæringen. Og at trosopplæringen ikke må ses på som noe på siden av gudstjenestefellesskapet, men at det er et fullverdig fellesskap av mennesker som samles i Jesu navn der veien er like viktig som målet. Hvor målet er menighet og gudstjeneste for alle.

5.2 Drøfting på tvers av materialet

Jeg skal nå drøfte problemstillingen min på tvers av materialet. Det vil jeg gjøre ved å ta tak i delproblemstillingene til oppgaven og drøfte disse. Når jeg i det følgende svarer på disse delproblemstillingene er det med mine funn som utgangspunkt.

5.2.1 Hvor fortrolige er ungdom med gudstjenestens liturgi?

Studien min antyder at ungdommene jeg har observert og intervjuet er lite fortrolige med høymessens liturgi, i hvert fall eksplisitt. Implisitt finnes det deler ved liturgien som ungdommene er mer fortrolige med enn andre deler. Mine informanter var fortrolige med praksisen rundt nattverden, men de var også fortrolige med liturgien. Da de kunne gjengi innholdet eller betydningen av innstiftelsen og betydningen av det å motta Jesu kropp og Jesu blod. Dette var den viktigste arenaen hvor de var fortrolige med liturgi.

Prosjektet med å innføre mer liturgi i ungdomsgudstjenesten førte til varierende resultat. Prosjektet hadde en begrenset utstrekning over 3 ungdomsgudstjenester og endringene ble innført gradvis i gjennom prosjektperioden, flere av endringene kom heller ikke inn før til den siste ungdomsgudstjenesten. Dette må ses på som noe av grunnen til at det er vanskelig å se resultatene av om prosjektet har preget deltakernes fortrolighet til liturgi. Men det som er tydelig er at 3x3 klokkeslag var en praksis som de tok til seg, mens liturgi som nådehilsen og velsignelsen var liturgi som de ikke la merke til i noen grad som spilte noen rolle fra eller til med tanke på fortrolighet til liturgien. Dette tror jeg har å gjøre med at 3x3 klokkeslag var en praksis hvor ungdommene kunne bringe sin livsverden inn i høymessen og sette agendaen, mens nådehilsen og velsignelsen var noe de måtte følge.

5.2.2 Hvordan opplever ungdom seg selv som deltakere i høymessen?

Informantene i studien setter i intervjuene ord på at de ikke opplever at høymessen er for dem, men for eldre. De setter ord på at de synes det ofte er vanskelig å delta i praksisfellesskapet i høymessen, med noen få unntak som nattverd.

Det som er interessant er at denne opplevelsen ikke er lik når det er snakk om praksiser som er nesten helt like i høymessen og i ungdomsgudstjenesten. Informantene setter ord på at det er lettere og tryggere å delta i ungdomsgudstjenestens fellesskap. Det er nok flere grunner til dette, men jeg vil trekke frem sang som noe de opplever svært forskjellig i de to fellesskapene. Under salmesangen i høymessen opplever informantene at de faller utenfor praksisfellesskapet, mens under lovsangene i ungdomsgudstjenesten setter de ord på at de kan delta på en annen måte. Dette er ikke nødvendigvis bare fordi det spilles lovsanger i ungdomsgudstjenesten, fordi der spilles det også salmer, men ut i fra hva informantene sier, tolker jeg det først og fremst som viktig å kunne tekst og melodi og at det er avgjørende for hvordan ungdommene opplever seg som deltakere. Det at et band også lager mer lyd enn et orgel kan også gjøre det tryggere for en ungdom i utvikling å tørre å bruke stemmen når naboen ikke nødvendigvis hører sangstemmen så godt. I de to høymessene informantene deltok på ble ingen kjente salmer spilt, men i etterkant ser jeg at det hadde vært interessant om en salme som også brukes mye i ungdomsmiljøet ble sunget i høymessen og sett om dette hadde påvirket informantenes opplevelse.

Dette var en tolkning av en bestemt praksis i høymessen hvor praksisen som var relativt lik i høymessen og ungdomsgudstjenesten opplevdes som helt forskjellig i de to fellesskapene. En av informantene setter også ord på dette, ved å trekke frem at tidligere generasjoner lærte blant annet salmer på skolen og at de derfor kjenner salmene bedre og kan synge med, mens dagens ungdom må lære salmene i kirken noe som gjør at situasjonen har endret seg. Dette er grunnlaget for min mening om at høymessens praksiser burde være med som en rød tråd gjennom hele trosopplæringen for at barn og unge skal kunne komme til Høymessefellesskapet, og få positive erfaringer ved å kjenne at de kan få være med å delta i høymessens praksiser. Samtidig som unge i trosopplæringens aktiviteter får et forhold til praksisene ved at de i trosopplæringen får være med som forhandlere i praksisen.

5.2.3 Hva kan bidra til at ungdom blir engasjert og opplever høymessen som relevant for dem?

Gjennom studien har jeg utforsket om det å bli kjent og fortrolig med liturgi kan engasjere ungdom så de opplever høymessen som relevant for dem. Funnene peker i retning av at praksiser som ungdommene hadde møtt i ungdomsarbeidet påvirket hvordan de opplevde praksisene i høymessen

i positiv retning. De viktigste eksemplene på dette er nattverd, 3x3 klokkesalg og vår far. At dette var praksiser hvor ungdommene aktivt måtte delta var viktig for hvordan de opplevde praksisen. Liturgi hvor ungdommen var mer passive, som nådehilsen og velsignelsen, hadde liten eller ingen effekt på hvordan ungdommene opplevde høymessen etter de hadde blitt kjent med dette i ungdomsgudstjenesten. Dette funnet gjør det mulig å si at liturgien hvor ungdommene i større grad må delta, er det som har størst betydning for ungdommenes opplevelse av høymessen som et fellesskap som er relevant for dem. Det at de kjenner igjen praksisen og ordene er også viktig, for selv om de er vant til å synge opplever de salmesang som vanskelig med den begrunnelse at de ikke kan salmene.

6. Konklusjon

Denne avhandlingen har undersøkt om det er mulig å skape engasjement for høymessen slik at den oppleves som relevant for unge. Undersøkelsene i avhandlingen har foregått i en menighet og materialet er etablert gjennom observasjon av en ungdomsgudstjeneste og intervjuer i forbindelse med høymesser i menigheten. På bakgrunn av analyse og drøfting i avhandlingen har jeg argumentert for at barn og unge må møte høymessens praksiser gjennom trosopplæringen. Dette fordi informantene i undersøkelsen har gitt uttrykk for at kjente praksiser gjør noe med hvordan de ser seg selv som deltakere i gudstjenesten. Praksisene informantene var fortrolige med preget deres opplevelse av høymessen i positiv retning.

Jeg har også argumentert for at språkliggjøring av praksisene er sentralt for at praksisene skal fylles med mening. På bakgrunn av observasjoner og gudstjenestegruppens arbeid har jeg argumenter for at språkliggjøringen av praksisene er en kontinuerlig prosess som må holdes i live i kjernen av praksisen. Og at kjernen i praksisen har en viktig rolle i det å ta videre språket om praksisene til resten av deltakerne i praksisen, så hele praksisfellesskapet har språk om praksisene tilgjengelig og derfra kan ta med språket inn i relasjoner med andre i praksisfellesskapet.

Jeg ha også argumentert for at det er viktig at praksisene faktisk er felles med høymessen. Med Bjørn Eidsvågs Kyrie som eksempel har jeg argumentert for at praksiser som skiller seg for mye fra høymessens praksiser i liten grad klarer å skape et delt repertoar med høymessen. Et delt repertoar mellom praksisfellesskapene har jeg argumentert for at er grunnlaget, for opplevelsene informantene hadde med praksisene de var fortrolige med. Og som preget deres opplevelse av seg selv som deltakere i høymessen, i positiv retning.

Litteratur

- Balsnes, A. H., Christensen, S., Christoffersen, J. T. & Mosdøl, H. O. (Red.) (2015). *Gudstjeneste à la carte: Liturgireformen i Den norske kirke*. Oslo: Verbum akademisk
- Den norske kirke,. (2010), Gud gir - vi deler : plan for trosopplæring i Den norske kirke. Oslo: Kirkerådet
- Engeström, Y. (2005) Development work research. Expanding activity theory in practice. Berlin: Lehmanns Media
- Halvorsen, K.(2008)Å forske på samfunnet. 5. utg. Oslo: J.W. Cappelens Forlag as
- Hauglin, O., Lorentzen, H. & Mogstad, S. D. (Red.) (2008). Kunnskap, opplevelse og tilhørighet: Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform Bergen: Fagbokforlaget
- Hegstad, H. (2009) Den virkelige kirke: Bidrag til ekklesiologien. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjerke AS 6. opplag 2015
- Hellemo, G (2014) Gudstjeneste på ny. Oslo: Universitetsforlaget
- Johannesen, A., Tufte, P. A. og Christoffersen, L. (2010) Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode. Oslo: Abstrakt forlag.
- Johnsen, E. T. (Red.)(2017) Gudstjenester med konfirmanter: En praktisk-teologisk dybdestudie med teoretisk bredde. Oslo: IKO-forlaget
- Kaufman, T. S. (2017). *A New Old Spirituality? : a Qualitative Study of Clergy Spirituality in the Nordic Context*. Pickwick Publications.
- Kvale, S. og Birkmann, (2015) Det kvalitative forskningsintervju. 3. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Lave, J. & Wenger, E. (1991) *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norheim, A.,E.,H.(2008) Kan tru praktiserast?: Teologi for kristent ungdomsarbeid. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjerke AS 3. opplag, 2014
- Repstad, P. (2007) Mellom nærhet og distanse : kvalitative metoder i samfunnsfag. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget
- Root A. (2014). *Youth Culture: A Theoretical Examination for the Sake of Ministry with Young People*. I Nash S. og Whitehead J. (Red) *Christian Youth Work in Theory and Practice: A Handbook*. (s. 34-44) London: scm press
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning and identity* NewYork: Cambridge University Press

- Warren, T. H., (2016) *Liturgy of the ordinary: sacred practices in everyday life*. Downers Grove: InterVarsity press

Tidsskrift:

- Balsnes A. H., Mosdøl H. O. (2016). Menighetens soundtrack: Hvilke verdier ligger til grunn for norske menigheters valg av gudstjenestemusikk? *Tidsskrift for praktisk teologi* 1/2016 s.19-25
- Jensen, R. (2009). Den virkelige kirke. Bidrag til ekklesiologien. *Norsk Teologisk Tidsskrift*, 02/2011 s. 132-139
- Tveitereid K. (2003) De gode vanene- eller en artikkel om hvorfor jeg er sterk tilhenger av konseptet «ungdomsmenighet» *Reflektorium: nordisk tidsskrift for ungdomsstudier og religionspædagogik* 2/2003 s. 49-58

Nett:

- Kaufman T. S., Mosdøl H. O. (2017) FOSS - FORKYNNELSE FOR SMÅ OG STORE Hentet fra <http://www.mf.no/forskningphd/pagaende-prosjekter/foss-forkynnelse-sma-store> Hentet: 01.10.2017

Musikk:

- Eidsvåg, B. (1984) *På leit* [CD]. Oslo: Kirkelig Kulturverksted
- Oslo Gospel Choir. (2009) *Credo* [CD]. Fredrikstad: Mudi as

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide førintervju

Hovedspørsmål

- Hva er ditt forhold til Gudstjeneste?
- Opplever du at Gudstjenesten er for deg?
- Er det noe som skjer i Gudstjenesten som du opplever som mer relevant enn andre ting?
- Hvordan opplever du din engen/ menighetens deltakelse i gudstjenesten? Er du en aktiv deltaker eller er du en tilskuer?
- Hva er du kritisk til i gudstjenesten?

Liturgien

- Preludium
- Nådehilsen, velkommen og bønn
- Kyrie og Gloria
- Skriftlesning
- Trosbekjennelse
- Syndsbekjennelse
- Ofring
- Nattverd
- Tilsigelse og takkebønn
- Forbønn
- Vår far
- Velsignelsen
- 3x3 klokking
- Kunngjøringer
- Postludium

Oppfølgingsspørsmål

- Hva mener du med det?
- Hva tenker du når du sier?

Spørsmål for å komme videre.

- Nå vil jeg gå videre til et nytt tema.
- Nå skal vi gå videre til å se på leddene i gudstjenesten. Da skal jeg spørre deg litt om hva du opplever de forskjellige stedene også må du bare svare om det er noe du har noen tanker om eller ikke.

Avsluttende spørsmål

- Oppsummere min opplevelse av tema i samtalen. Og spørre om den som blir intervjuet kjenner seg igjen i det og gi mulighet for å presisere.
- Spørre om den som blir intervjuet har noe mer på hjertet om gudstjenesten som vi ikke har snakket om.

Vedlegg 2: Intervjuguide etterintervju

Intervju

Kommer til å stille noen av de samme **spm.** som jeg gjorde første gangen vi møttes også kommer jeg med noen nye **spm.** til slutt.

Hovedspørsmål

- Hva er ditt forhold til Gudstjeneste?
- Opplever du at Gudstjenesten er for deg?
- Er det noe som skjer i Gudstjenesten som du opplever som mer relevant enn andre ting?
- Hvordan opplever du din engen/ menighetens deltakelse i gudstjenesten? Er du en aktiv deltaker eller er du en tilskuer?
- Hva er du kritisk til i gudstjenesten?

Oppfølgingsspørsmål

- Hva mener du med det?
- Hva tenker du når du sier?

Spørsmål for å komme videre.

- Nå vil jeg gå videre til et nytt tema.
- Nå skal vi gå videre til å se på leddene i gudstjenesten. Da skal jeg spørre deg litt om hva du opplever de forskjellige stedene også må du bare svare om det er noe du har noen tanker om eller ikke.

Liturgien

- Preludium
- Nådehilsen, velkommen og bønn
- Kyrie og Gloria
- Skriftlesning
- Trosbekjennelse
- Syndsbekjennelse
- Ofring
- Nattverd
- Tilsigelse og **takkebønn**
- Forbønn
- Vår far
- Velsignelsen
- 3x3 klockering
- Kunngjøring
- **Postludium**

Avsluttende spørsmål

- Oppsummere min opplevelse av tema i samtalen. Og spørre om den som blir intervjuet kjenner seg igjen i det og gi mulighet for å presisere.
- Spørre om den som blir intervjuet har noe mer på hjertet om gudstjenesten som vi ikke har snakket om.

Om prosjektet

- Har du tenkt over at det har blitt gjort noe med ungdomsgudstjenesten i vår?
- Hva synes du om det som har blitt gjort?
- Du sa i det første intervjuet og evt. nå at du syntes nattverden var **spesiel**. Kan du prøve å tenke hvorfor det evt. er sånn?
-